

תורה אור • פרשת מקץ • מאמר 14

נר חנוכה מצוה להניחה כו' משמאל, כדי שתהא...

נר חנוכה: מצווה להניחו משמאל

המזוזה מימין היא העלייה מלמטה, "נר מצווה"; נר חנוכה משמאל הוא אור התורה שנמשך מלמעלה. העלייה היא שממשיכה את האור, והיא מגיעה גם למקומות החשוכים ביותר, כך שהחושך עצמו נהפך לאור.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל
אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/torah-ohr/mikeitz/14

הנקודה

המזווה מימין היא העלייה מלמטה, "נר מצווה"; נר חנוכה משמאל הוא אור התורה שנמשך מלמעלה. העלייה היא שממשיכה את האור, והיא מגיעה גם למקומות החשוכים ביותר, כך שהחושך עצמו נהפך לאור.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

מדוע נר חנוכה משמאל והמזווה מימין? המאמר פותח בכריאה. החומר של הדברים נוצר מדיבורו של ה', עשרת המאמרות, ש כמו של מלך על ארצו מגלים רק הארה קלושה, וכך מאפשרים ל"יש" נפרד להתקיים; צורתם נוצרה מרצונו, שלא בא מעולם בדיבור. 120 הצירופים של אלקים מעלימים את ה', כך שהעולם נראה עצמאי, ובכל זאת הו"י מושל בהם ויכול לשנות את הטבע. תכלית הכריאה היא שה"יש" יתבטל ושכבוד ה' יתגלה למטה. הדבר מתרחש כשהאדם הופך מר למתוק: העלייה מלמטה, "נר מצווה", ממשיכה למטה את "תורה אור". האותיות, של הדיבור, התפילה והתורה, מושרשות למעלה מן השכל, בכתר. כשם שהאוויר (אור: אור, עם יו"ד נסתרת) מאפשר ללהבה להאיר, כך המצוות, שכולן נקראות צדקה, מגיעות לשורש זה ומאירות את אור התורה. לכן המזווה, המסמלת את העלייה, נקבעת מימין, ונר חנוכה, שהוא אור התורה, משמאל, והוא מגיע אפילו ל"הרי הפךדה", שבהם החושך נהפך לאור.

מבנה

1	השאלה: מדוע משמאל?	19
	נר חנוכה נקבע משמאל כדי שהמזווה תהיה מימין; מדוע לא לקבוע אותם באותו צד? התשובה פותחת בשני פסוקים: בריאה ברצון ה' ובריאה בדיבור.	
2	החומר מן הדיבור, הצורה מן הרצון	21-6
	החומר של הדברים נוצר מעשרת המאמרות, יש מאין; צורתם נוצרה מרצון ה'. הדיבור, כמו שמו של מלך, מגלה רק הארה קלושה, וכך העולם יכול להתקיים כ"יש", שתכליתו להתבטל.	
3	הו"י למעלה מאלקים	71-10
	לפני ה' הכול כאין. 120 הצירופים של אלקים מסתירים, כך שהעולם נראה נפרד, אך רצונו של הו"י מושל בהם ובטבע, כפי שאירע כשהים נס לאחור.	
4	הפיכת מר למתוק	111-16
	ההתבוננות מפנה את הלב מתענוגי העולם, הנמשכים מן הקליפות, אל התענוג בה', כפי שמתבטא בקורבנות ובתפילה. עלייה זו, "נר מצווה", ממשיכה למטה את "תורה אור".	
5	שורש האותיות	17-23
	האותיות אינן נוצרות בפה אלא מושרשות בנפש, בחיה. אותיות התפילה, העולות דרך מטטרון אל שורשן בכתר, ממשיכות רצון חדש שלמעלה מחכמה.	

אותיות התורה מושרשות למעלה מחכמתה. כל המדרגות אינן אלא משלים לאור אין סוף עצמו; האדם ממשיך משם את התורה למטה, אך היא נקראת "אור" רק באמצעות נר המצווה.

להבה זקוקה לאויר; אויר הוא אור עם יו"ד נסתרת. המצוות, הנקראות צדקה, מגיעות לשורש זה ומאירות את אור התורה; תורה בלי גמילות חסדים חסרה את אורה.

המזוזה מעלה את הבית אל ה'; נר חנוכה ממשיך את אור התורה למטה, אפילו לרשות הרבים, שהיא תחום הפירוד. העלייה מימין היא שהופכת את החושך לאור משמאל, ובכך היא מקיימת את העולם.

מושגים

חומר וצורה חומר וצורה

החומר הוא מה שהדבר הוא באופן כללי; הצורה היא המבנה המסוים שלו. במאמר, החומר נוצר מדיבורו של ה', והצורה מרצונו, שלא בא מעולם בדיבור.

יש מאין יש מאין

בריאה באמצעות הארה קלושה בלבד, "שמו" של ה', המאפשרת לעולם להתקיים כ"יש" נפרד; תכליתו של ה"יש" להתבטל אל ה"אין".

הוי' ואלקים הוי' ואלקים

אלקים הוא השם שמבטא צמצום והסתרה, שבאמצעותם מתקיים הטבע; הוי' הוא גילוי אור אין סוף, המושל באלקים ויכול לשנות את הטבע.

החושך נהפך לאור אתהפכא חשוכא לנהורא

התכלית היא שהעולם הגשמי עצמו, ואפילו המקום שבו ההסתרה גדול ביותר, יגלה את אור ה'.

נר מצווה ותורה אור נר מצווה ותורה אור

המצווה היא העלייה מלמטה; התורה היא האור הנמשך מלמעלה. אור התורה מאיר רק באמצעות נר המצווה.

אותיות אותיות

ערוצים להמשכה מלמעלה, המושרשים למעלה מן השכל, בכתר; הן מלבישות את החכמה כלבוש ויורדות אל המחשבה והדיבור.

אויר אויר

אור עם יו"ד נסתרת: מקור האור הנעלם. המצוות מגיעות למדרגה זו ומאירות את אור התורה, כפי שהאויר מאפשר ללהבה להאיר.

הר הפירוד טורא דפרודא

תחום הפירוד וההסתרה, ה"רבים" שברשות הרבים, שאליו נר חנוכה ממשיך את אור התורה.

קטע 1 • 11

השאלה: מדוע משמאל?

1 נר חנוכה¹ מצוה להניחה² כ"י משמאל, כדי שתהא מזוזה מימין³ ונ"ח משמאל^{4,5}. וצ"ל הטעם שאין הנ"ח ג"כ מימין כמו המזוזה.

"נר חנוכה — מצוה להניחה" וכ"י "משמאל", כדי שהמזוזה תהיה מימין ונר החנוכה משמאל". ויש להסביר מדוע גם נר החנוכה אינו מונח מימין, כמו המזוזה.

הגמרא פוסקת שנר החנוכה מונח בפתח בצד שמאל, כדי שיהיה מול המזוזה שבצד ימין. המאמר שואל מדוע אין מניחים את שניהם באותו צד; תשובתו, המובאת בסוף, היא שהמזוזה היא עלייה מלמטה, ואילו נר החנוכה הוא אור התורה הנמשך מלמעלה.

אך יובן בהקדים ביאור⁶ מ"ש כל אשר חפץ⁷ ה' עשה. וכתוב בדבר ה' שמים נעשו.^{8,9}

אך הדבר יובן בהקדמת ביאור הכתוב: "כל אשר חפץ ה' עשה"; ונאמר: "בדבר ה' שמים נעשו".

לפני שהוא משיב, המאמר מציב זה לצד זה שני פסוקים: האחד אומר שה' עשה דברים לפי רצונו, והאחר אומר שהשמים נעשו בדיבורו. ההבדל בין בריאה באמצעות רצון לבריאה באמצעות דיבור הוא היסוד לכל ההמשך.

קטע 2 • 21-6

החומר מן הדיבור, הצורה מן הרצון

2 ובע"מ נברא העולם^{10,11} שהיו מאמר ודיבור. ולא נברא בחפץ ורצון בלבד. והענין כי הנה נודע שלכל הדברים יש חומר וצורה^{12,13,14} שהחומר הוא ענין הדבר ההוא בכללות דהיינו להיות שמים או ארץ או שמש וירח.¹⁵

"בעשרה מאמרות נברא העולם" — אלה היו אמירות ודיבור, ולא רצון ותשוקה בלבד. והעניין הוא, כידוע, שלכל הדברים יש חומר וצורה. החומר הוא הדבר בכללותו, כלומר, היותו שמים או ארץ, שמש או ירח.

המשנה באבות מלמדת שהעולם נברא בעשרה מאמרות, והמאמר מדגיש שהיו אלה דיבור, ולא רצון בלבד. כדי להסביר זאת הוא משתמש בהבחנה המקובלת בין חומר לצורה: החומר הוא מה שהדבר בכללותו — היותו שמים או ארץ, שמש או ירח.

והצורה הוא כל ציור וכל תמונה במראה ושטח שיש לכל דבר בדמותו בצלמו על איזה אופן נעשה

והצורה היא כל צורה ותבנית, במראה ובשטח, שיש לכל דבר בדמותו ובצלמו — האופן שבו נעשה,

הצורה היא צורתו ומראהו הפרטיים של הדבר, האופן המדויק שבו נעשה. הביטוי "בדמותו ובצלמו" מהדהד את לשון התורה על בנו של אדם, שנולד "בדמותו ובצלמו".

כמו השמים והארץ הם כדורים^{16,17} ומן הארץ לרקיע כו'¹⁸ והשמש והירח הם גלגלים מאירים כו'.¹⁹
וכן עדי"ז בכל דבר נברא.^{20,21}

כגון שהשמים והארץ הם כדורים, ומהארץ עד לרקיע וכו'; והשמש והירח הם גלגלים מאירים וכו'. וכך גם בכל דבר שנברא.

הדוגמאות מבוססות על תיאור הקוסמוס בדברי חז"ל: השמים והארץ הם כדורים, המרחק מן הארץ עד לרקיע הוא שיעור קבוע — בתלמוד הוא מתואר כמהלך של חמש מאות שנה — והשמש והירח הם גלגלים מאירים. כך גם לכל דבר שנברא יש צורה פרטית משלו.

3 והנה החומר נברא בדבר ה' ובע"מ שבמאמר יהי אור²² נתהווה בחי האור מאין ליש. וכן במאמר יהי רקיע²³ נתהווה הרקיע מאין ליש.²⁴

והנה, החומר נברא בדבר ה' ובעשרת המאמרות: במאמר "יהי אור" התהווה בחינת האור מאין ליש, וכן במאמר "יהי רקיע" התהווה הרקיע מאין ליש.

החומר של כל דבר נוצר בדיבורו של ה': המאמר "יהי אור" הביא את האור לידי מציאות במקום שבו לא היה דבר, ו"יהי רקיע" עשה כך לרקיע. הדיבור הוא שמביא מציאות "מאין ליש".

אבל אופן צורת הרקיע בדמותו בצלמו הוא נעשה בחפץ²⁵ ה' שלא בא לכלל גילוי²⁶ בדבור או מאמר.^{27,28,29}

אבל אופן צורתו של הרקיע, "בדמותו ובצלמו", נעשה בחפץ ה', שלא בא לידי גילוי בדיבור או במאמר.

צורתו של הרקיע, כלומר צורתו המדויקת, לא נוצרה באמצעות שום מאמר שנאמר. היא נוצרה בחפץ ה', מדרגה שלא יצאה אל הגילוי בדיבור.

4 והנה מה שנברא החומר במאמר ודבור ולא נברא הכל בחפץ ה' ורצונו בלבד היא מפני³⁰ שאז לא היי גילוי מאין ליש

והנה, הסיבה שהחומר נברא באמצעות אמירה ודיבור, ולא הכול נברא בחפץ ה' וברצונו בלבד, היא שאז לא הייתה מתגלה מציאות של יש מאין;

מדוע העולם לא יכול היה להיברא באמצעות הרצון בלבד? משום שרצונו של ה' אינו יוצר גילוי של "יש" מתוך "אין".

רק שהיה העולם בטל במציאות ממש³¹ רק עיקר גילוי היש הוא ע"י דבר ה' כי הוא צוה ונבראו³²

אלא שהעולם היה בטל במציאות ממש. אך עיקר גילוי היש הוא באמצעות דבר ה', "כי הוא ציווה ונבראו".

אילו הכול היה נובע מרצונו של ה' בלבד, העולם היה בטל לחלוטין, ולא הייתה לו מציאות משלו. הופעתו של "יש" נפרד באה באמצעות דבר ה', כפי שנאמר: "הוא ציווה ונבראו".

פ"י צוה מלשון מצות המלך³³ כי מלכותך מכ"ע³⁴ אין מלך בלא עם³⁵ שבח"י מלכות היא בח"י התנשאות והסתלקות שלא יאיר ויתגלה אלא בבח"י שם בלבד.³⁶

"ציווה" הוא מלשון ציווי המלך, שהרי "מלכותך מלכות כל עולמים", [ו] "אין מלך בלא עם". בחינת מלכות היא בחינה של התנשאות והסתלקות, ולכן היא מאירה ומתגלה רק בבחינת שם בלבד.

"ציווה" הוא לשון של גזרת מלך: מלך מושל ממרחק, באמצעות שמו וציוויו, ולא בנוכחותו בקרב נתיניו. כך גם מלכות ה' היא בחינה של התנשאות והסתלקות, המאירה בעולם רק בתור "שם".

5 וזהו יהללו את שם³⁷ ה' כי הוא צוה ונבראו כמו עד"מ מלך ב"ו שמלכותו היא שמו לבד אשר נקרא על מדינתו

וזהו [פירוש] "יהללו את שם ה' כי הוא צוה ונבראו": כמו, בדרך משל, מלך בשר ודם, שמלכותו היא שמו בלבד, והוא נקרא על מדינתו,

הפסוק "יהללו את שם ה' כי הוא צוה ונבראו" קושר את הבריאה לשמו של ה'. שלטונו של מלך אנושי על ארצו הוא שמו בלבד, שנקרא על המדינה; הוא עצמו אינו נמצא בתוכה.

אבל לא בבח"י התלבשות כח הפועל בנפעל³⁸ ממש והתלבשות כח הפועל בנפעל הוא למטה בע"י שרים שר של מים שר של כו"י³⁹ שהם משמרי האופנים.⁴⁰

אך לא באופן של התלבשות ממשית של כוח הפועל בנפעל. התלבשות כוח הפועל בנפעל קיימת למטה, בשבעים השרים — שר של מים, שר של כו"י — שהם מפסולת האופנים.

הדיבור של ה' אינו מלביש את כוחו עצמו בתוך הנבראים כפי שכוחו של בעל מלאכה נכנס לתוך מעשה ידיו. התלבשות כזאת של הכוח בפעולתו קיימת רק למטה, בשבעים השרים המלאכים ובמלאכים הממונים על כוחות הטבע, כגון "שר של מים". הם באים מהמדרגה הנמוכה ביותר, "פסולת", של האופנים, מחלק ממדרגות המלאכים.

6 ויש גבוה מעל גבוה שמקבלים ג"כ דרך עילה ועלול עד המלאכים שהם שכלים נבדלים.⁴¹ שהם פני אר"י פני שור⁴² שבמרכבה.

ויש [ישויות] "גבוה מעל גבוה", שגם הן מקבלות בדרך של עילה ועלול, עד המלאכים, שהם שכלים נבדלים: אלה הם פני האריה [ו] פני השור שבמרכבה.

מעל השרים יש ישויות גבוהות יותר, שגם הן מקבלות את קיומן בדרך של עילה ועלול, עד המלאכים שהפילוסופים מכנים "שכלים נבדלים" — שכלים ללא גוף. אלה הם "פני האריה" ו"פני השור" בחזון המרכבה של הנביא יחזקאל.

אבל החיות של פני שור פני אר"י הוא יש מאין ממש. דהיינו שהמשכת החיות אשר להם הוא בבחי' אין והארה בעלמא שהוא בחי' שם בלבד ומזה נעשה גילוי היש.

אבל החיות של פני השור [ו] פני האריה היא באמת יש מאין. כלומר, המשכת החיות שלהם היא בבחינת "אין" והארה בלבד, שהיא בחינת שם בלבד; וממנה מתגלה ה"יש".

אף שהמלאכים האלה מקבלים בדרך של עילה ועלול, החיות שלהם עצמה באה באמת בבחינת "יש מאין". היא נמשכת מדרגה שהיא "אין", הארה בלבד, שהיא רק "שם"; וממנה מתגלה מציאות ה"יש".

אך תכלית בריאת יש מאין הוא כדי להיות היש בטל לאין ונגלה כבוד^{43,44} ה' למטה כמו למעלה.⁴⁵

אך תכלית בריאת ה"יש מאין" היא שה"יש" יתבטל ל"אין", ו"כבוד ה' יתגלה" למטה כמו למעלה.

מטרת בריאת ה"יש" היא שיתבטל ל"אין" שהוא מקורו. אז כבוד ה' יתגלה בעולמות התחתונים כפי שהוא מתגלה למעלה.

קטע 3 • 71-10

הוי למעלה מאלקים

7 וכמו שיהיה לע"ל כי עין בעין יראו⁴⁶ כ"י וזה תלוי בעבודתנו כל ימינו היום לעשותם.⁴⁷ וכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב.

וכפי שיהיה לעתיד לבוא: "כי עין בעין יראו" וכ"י. הדבר תלוי בעבודתנו בכל ימינו, שהרי "היום לעשותם". ו"כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא".

לעתיד לבוא נוכחותו של ה' תיראה בגלוי, "עין בעין". גילוי זה תלוי בעבודתנו עכשיו, שכן "היום" הוא הזמן "לעשותם"; ומכיון שלכל יהודי יש חלק לעולם הבא, לכל אחד יש חלק בהבאתו.

וצריך כ"א להמשיך בחלקו⁴⁸ גילוי זה להיות בטול היש והוא מחמת ההתבוננות בגדולת א"ס ב"ה שאתה הוא קודם שנבה"ע ואתה הוא כ"י

וכל אחד צריך להמשיך גילוי זה בחלקו, כדי שתהיה בו התבטלות היש. הדבר נובע מהתבוננות בגדולת אין סוף ברוך הוא: "אתה הוא קודם שנברא העולם, ואתה הוא" וכ"י,

כל אחד צריך להמשיך את הגילוי הזה לתוך ה"חלק" שלו, ולהביא את ה"יש" שלו להתבטלות. הדבר נובע מהתבוננות בגדולת ה', כפי שנאמר בתפילה: "אתה הוא קודם שנברא העולם, ואתה הוא מאז שנברא העולם".

בלי שום שינוי כי אני⁴⁹ הו"י לא שניתי שאין העולם מעלים לפניו ית' וכחשיכה כאורה⁵⁰ שאין ההעלם וההסתר אלא לעיני בשר שלנו.

בלי שום שינוי, כי "אני הו"י לא שניתי"; העולם אינו מסתיר מפניו יתברך, ו"כחשיכה כאורה", שכן ההעלם וההסתר קיימים רק לעיני הבשר שלנו.

בריאית העולם לא חוללה שום שינוי בה: "אני הו"י לא שניתי". העולם אינו מסתיר דבר מפניו, ו"כחשיכה כאורה" בעיניו; ההסתר קיים רק לעיני האדם.

אבל קמיה כולא כלא חשיב⁵¹ ממש ומעלה ומטה שוין לפניו שנמצא למטה כמו למעלה ממש.

אבל לפניו הכול נחשב ממש כלא, ומעלה ומטה שווים לפניו, כך שהוא נמצא למטה ממש כמו למעלה.

מצד ה' הכול נחשב כלא, ולכן מעלה ומטה שווים לפניו. הוא נמצא בעולם התחתון ממש כמו בעולם העליון.

8 וא"כ גם בחיי היש בטל אליו ית'. וזהו כי גדול ה' ואדונינו מכל אלקים.

אם כן, גם בחינת ה"יש" בטלה אליו יתברך. וזהו [פירוש] "כי גדול הו"י ואדונינו מכל אלקים".

אם הכול נחשב לאין לפני ה', הרי שגם ה"יש" שבעולם בטל אליו. הפסוק אומר שהו"י גדול "מכל אלקים", והמאמר מסביר כעת מי הם אותם "אלקים".

ופי' מכל אלקים⁵² הם ק"ך צירופי אלקים המעלימים ומסתירים אור ה' וקדושתו לבלתי יתגלה אוא"ס ב"ה כמו שהוא שלא יתבטלו העולמות במציאות.

ופירוש "מכל אלקים" הוא ק"כ צירופי אלקים, המעלימים ומסתירים את אור הו"י ואת קדושתו, כדי שאור אין סוף, ברוך הוא, לא יתגלה כפי שהוא, והעולמות לא יתבטלו ממציאותם;

הקבלה מדברת על 120 צירופים של השם אלקים, כלומר צירופים של אותיות השם אלקים, שהוא שם של הסתר. הם מסתירים את אור הו"י כדי שאור אין סוף לא יתגלה כפי שהוא; אחרת העולמות היו נבלעים בו וחדלים להתקיים.

אלא שיהא נראה העולם ליש ודבר נפרד. אבל אור הו"י הוא גדול על כולם ומושל על כולם להיות היש בטל.

אלא שהעולם יראה כ"יש" וכדבר נפרד. אבל אור הו"י גדול מכולם ושולט בכולם, כדי שה"יש" יהיה בטל.

תפקידם הוא לאפשר לעולם להיראות כ"יש" עצמאי. אבל אור הו"י גדול מכולם ושולט בהם, ולכן לאמיתו של דבר ה"יש" נשאר בטל.

(וזהו כי אני ידעתי כי גדול⁵³ כו'. אני זו כנסי'. אבל העכו"ם אומרים עזב הוי' את הארץ.⁵⁴ ופרעה אמר לא ידעתי את⁵⁵ הוי' כו'. ולכן נאמר ביתרו אחר שנתגייר^{56, 57} עתה ידעתי כי גדול⁵⁸ הוי' כו')

(וזהו [פירוש] "כי אני ידעתי כי גדול" וכו'. "אני" — זו כנסת ישראל. אבל עובדי האלילים אומרים: "עזב הוי' את הארץ"; ופרעה אמר: "לא ידעתי את הוי'". לכן נאמר אצל יתרו, לאחר שהתגייר: "עתה ידעתי כי גדול הוי'". וכו').

הסוגריים משווים בין מי שמכירים בכך לבין מי שאינם מכירים בכך. כנסת ישראל אומרת "אני ידעתי כי גדול הוי'", ואילו עובדי האלילים אומרים שה' עזב את הארץ, ופרעה אמר שאינו יודע את הוי'; יתרו, לאחר שהתגייר, יכול היה לומר: "עתה ידעתי כי גדול הוי'".

והיינו לפי שכל אשר חפץ⁵⁹ הוי' נמשך ועשה גם בשמים ובארץ שכולם יש להם ציור ותמונה מבחי' חפץ ורצון הוי' שלא בא לידי גילוי בדבור ומאמר שהוא הפועל הישות.

כלומר, "כל אשר חפץ הוי' נמשך, והוא "עשה גם בשמים ובארץ": לכולם יש צורה ותבנית מבחינת החפץ והרצון של הוי', שלא באו לידי גילוי בדיבור ובמאמר, שהם הפועלים את היש.

הדבר נובע מכך שרצון ה' נמשך אל השמים והארץ: כל צורה ותבנית שבהם נובעות מחפץ הוי' ורצונו, שלא התבטאו בדיבור. הדיבור יוצר את ה"יש" הנפרד, ואילו צורתו של כל דבר נובעת מבחינה גבוהה יותר, שמשאירה אותו בטל.

9 וזהו ענין שיתף מדה"ר.⁶⁰ שבכל מע"כ כתיב ויאמר אלקים ואח"כ שיתף מדה"ר דכתיב ביום עשות⁶¹ ה' אלקים כו'.

וזהו ענין "שיתף מידת הרחמים": בכל מעשה בראשית נאמר "ויאמר אלקים", ואחר כך שיתף מידת הרחמים, כפי שנאמר "ביום עשות ה' אלקים" וכו'.

"שיתף מידת הרחמים" מתייחס לדברי חז"ל: העולם נועד להיברא תחילה במידת הדין, ואחר כך צורפה אליה מידת הרחמים. בתיאור ששת ימי הבריאה מופיע רק השם אלקים ("ויאמר אלקים"); לאחר מכן אומרת התורה "ביום עשות ה' אלקים", ומוסיפה את הוי', השם המבטא רחמים.

וזהו למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם⁶² שבחי' אלקות הוא בבחי' איה דהיינו בבחי' הסתלקות לפי שאומרים עזב הוי' את הארץ ואין העולם מתנהג

וזהו [פירוש] "למה יאמרו הגוים איה נא אלקיהם?": שהאלקות נמצאת בבחינת "איה", כלומר במצב של הסתלקות, משום שהם אומרים "עזב הוי' את הארץ", והעולם מתנהל

הפסוק "למה יאמרו הגוים איה נא אלקיהם?" מבטא את ההשקפה שהאלקות הסתלקה ונמצאת כביכול ב"איה" — נעדרת מן העולם. המחזיקים בהשקפה זו אומרים שה' עזב את הארץ.

אלא בבחי' אלקים שהוא שם הצמצום והסתלקות להיות העולם יש ודבר נפרד אבל באמת כל אשר חפץ הוי"ה עשה.⁶³

רק באמצעות בחינת אלקים, שהוא שם הצמצום והסתלקות, כדי שהעולם יהיה "יש" ודבר נפרד. אבל באמת, "כל אשר חפץ הוי"ה עשה".

לפי השקפה זו, העולם מתנהל רק באמצעות השם אלקים, שם הצמצום והסתלקות, המאפשר לעולם להתקיים כ"יש" נפרד. אבל האמת היא ש"כל אשר חפץ הוי"ה עשה": הוי"ה נוכח ופועל גם בעולם.

10 ועל ענין זה מדבר כל המזמור שלמעלה מזה הים ראה וינוס⁶⁴ כו'. ההופכי הצור⁶⁵ כו'.

כל המזמור שלפניו עוסק בעניין זה: "הים ראה וינוס" וכו'; "ההופכי הצור" וכו'.

המזמור הקודם, מזמור קי"ד, עוסק באותו נושא: ביציאת מצרים "הים ראה וינוס", והי' "הופך את הצור לאגם מים". בשני המקרים הטבע נסוג מפני גילוי אלוהי.

שמספר בשבח מעלת שם הוי"ה המושל על שם אלקי' ומשנה הטבע מצור החלמיש שהוא מיסוד האש וממנו מוציא מים והיינו לפי ששם אלקים

הוא מספר בשבח מעלתו של שם הוי", השולט בשם אלקים ומשנה את הטבע: [כמו במקרה של] סלע הצור, שהוא מיסוד האש, ומתוכו הוא מוציא מים. כלומר, משום ששם אלקים,

המזמור משבח את שם הוי", השולט בשם אלקים ומסוגל לשנות את הטבע: מתוך סלע צור, השייך ליסוד האש, הוא מוציא מים. הדבר אפשרי משום שזו מהותו של שם אלקים.

שהוא הצמצום ומעלים להיות בבחי' יש ע"פ הטבע המוטבע בכל דבר לפי מזגו ותכונתו הוא בטל לגבי שם הוי"ה המושל עליו שהוא ענין גילוי אוא"ס ב"ה שכשמו כן הוא. ולכן גם הים ראה וינוס כו':

שהוא הצמצום המסתיר, וגורם לכך שהדברים יהיו בבחינת "יש", בהתאם לטבע הטבע בכל דבר לפי מזגו ותכונתו, בטל לפני שם הוי"ה השולט עליו; שם הוי"ה הוא גילוי אור אין סוף ברוך הוא, כשמו כן הוא. לכן גם "הים ראה וינוס" וכו'.

אלקים הוא הצמצום המסתיר, המאפשר לכל דבר להתקיים כ"יש" בעל טבע קבוע, בהתאם להרכבו ולתכונותיו. שם זה בטל לפני הוי", השולט עליו ומגלה את אור אין סוף, כשמו כן הוא; לכן, כשהוי"ה מתגלה, אפילו הים נס.

הפיכת מר למתוק

11 והנה כאשר יתבונן וישכיל כל זה האדם. אזי תכלה ותכסוף נפשו ליבטל אליו ית' עד שתחפץ להתפשט מתענוגי עוה"ז ולהפך לכו לגמרי ולדבקה בו וכמ"ש מי לי בשמים⁶⁶ כו'.

כעת, כאשר האדם מתבונן בכל זה ומשיג זאת בשכלו, נפשו תיכסף ותשתוקק להתבטל אליו יתברך, עד שתרצה להתפשט מתענוגי העולם הזה, להפוך את לבו מן הקצה אל הקצה ולהידבק בו, ככתוב: "את מי לי בשמים" וגו'.

ההתבוננות בכל זה — בכך שהעולם הוא כאין לפני ה', ושכבודו נועד להתגלות למטה — מעוררת בנפש כמיהה להתבטל אליו. אז היא רוצה להשתחרר מתענוגי העולם הזה ולהפנות את לבה כולה אל ה', כפי שאומר בעל המזמור: "את מי לי בשמים, ועמך לא חפצתי בארץ".

ובזוהר אמרו מאן דלא טעים מרירו למיתקו⁶⁷ ומהפך חשוכא לנהורא⁶⁸ לית ליה חולקא הכא שצריך להפוך טעם מרירו למיתקא.

ובזוהר אמרו: "מי שאינו טועם מר למתוק והופך חושך לאור — אין לו חלק כאן". שכן צריך להפוך את טעמו של המר למתוק.

הזוהר אומר שאין לאדם חלק "כאן" אלא אם כן הוא הופך מר למתוק וחושך לאור. המאמר רואה בכך את המשימה: להפוך את טעמו של המר למתוק.

12 ומרירו הן תאוות עוה"ז ותענוגים שמושפעים מהיכלות הקליפות. שאין לך דבר למטה שאין לו היכל למעלה כנגדו שממנו בא תוצאת הדבר ההוא והשפעתו.

ו"מר" הם התאוות של העולם הזה והתענוגים הנמשכים מהיכלות הקליפות. שהרי אין דבר למטה שאין כנגדו היכל למעלה, שממנו הוא יוצא ונמשכת השפעתו.

ה"מר" הוא התאוות והתענוגים של העולם הזה. הם נמשכים מ"היכלות" הקליפות, הכוחות המסתירים את הקדושה, משום שלכל דבר למטה יש היכל מקביל למעלה, שממנו הוא יוצא ומקבל את השפעתו.

וכל תענוגי עוה"ז אפי' דבר קל ואפי' המסלסל בשערו הנה החיות ההוא נמשך מהיכלות הטומאה. וכל תענוגי העולם הזה, אפילו דבר של מה בכך, ואפילו מי שמסלסל בשערו — החיות הזאת נמשכת מהיכלות הטומאה.

אפילו התענוג הקטן ביותר מענייני העולם, ואפילו אדם שמקפיד על סידור שערו, שואב את החיות שלו מהיכלות הטומאה. הדבר מכין את הקרקע לדוגמה של יוסף שתופיע בהמשך.

13 ולכן נענש יוסף בשבתו בבית האסורים י"ב שנה על שהיה מסלסל בשערו⁶⁹ כדאיתא בגמרא⁷⁰ ע"פ ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה⁷¹ מיד ותשא אשת אדוניו כ"י.

לכן נענש יוסף וישב בבית האסורים שתיים-עשרה שנה, משום שסלסל בשערו, כפי שמוכח בגמרא על הפסוק "ויסוף היה יפה תואר ויפה מראה": מיד "ותישא אשת אדוניו" וכ"י.

המדרש המובא בהערת קה"ת קושר בין תשומת הלב של יוסף למראהו בבית אדוניו לבין מה שאירע מיד אחר כך: "ותישא אשת אדוניו" — היא נשאה אליו את עיניה. המאמר אומר שעל שסלסל בשערו נענש בשתיים-עשרה שנות מאסר, שכן אפילו הנאה קטנה זו נמשכה מתחום הטומאה.

וצריך להפוך לבו לטעום ממש למיתקא טעמו וראו⁷² כי טוב ה'. אז תתענג על הוי"ה.⁷³

ויש להפוך את הלב, כדי לטעום ממש את המתקנות: "טעמו וראו כי טוב ה'". "אז תתענג על הוי"ה".

לכן יש להפוך את הלב ולטעום ממש את המתקנות שבה', כפי שנאמר בפסוק: "טעמו וראו כי טוב ה'". אז תתקיים ההבטחה: "אז תתענג על הוי"ה".

14 וזה הי' ענין הקרבנות שנהפך חלב מנפש בהמה ועולה ונכלל באש שלמעלה אשר תאכל על המזבח להיות אשה ריח ניחוח לה'. וכמו"כ תהיה התפלה שהיא במקום הקרבנות^{74,75} להלהיב נפשו באש שלמעלה ולהתענג על הוי"ה.

וזה היה ענין הקרבנות: חלב מנפש בהמה מתהפך, עולה ונכלל באש שלמעלה, האוכלת על המזבח, כדי להיות "אשה ריח ניחוח לה'". וכך גם התפילה, שהיא במקום הקרבנות: להלהיב את הנפש באש שלמעלה ולהתענג על הוי"ה.

בבית המקדש נשרף חלבו של קרבן מן החי באש שלמעלה ששרתה על המזבח, ונעשה "ריח ניחוח לה'": חלב הבהמה התהפך ועלה. התפילה, שבאה במקום הקרבנות, עושה אותו דבר: היא מלהיבה את הנפש באש שלמעלה, כך שתענוגה הוא בה'.

15 וענין אתהפכא חשוכא לנהורא. הוא שחשך הגשמי של עוה"ז מעשה שמים וארץ שנראים ליש ודבר גשמי יתהפך לנהורא להיות בו גילוי אוא"ס ב"ה להיות היש בטל אליו ית' ונגלה כבוד⁷⁶ ה' למטה כמו למעלה.

ופירוש "החושך נהפך לאור" הוא שהחושך הגשמי של העולם הזה — מעשה שמים וארץ, הנראים כיש וכדבר גשמי — יתהפך לאור, כך שתתגלה בו אור אין סוף, ברוך הוא, והיש יתבטל אליו ית', וייתגלה כבוד ה' למטה כמו למעלה.

"החושך נהפך לאור" פירושו שהעולם הגשמי, שנראה כיש ממשי ועצמאי, יהיה בעצמו מקום שבו תתגלה אור אין סוף. אז היש שבו יתבטל לה', וכבודו יתגלה למטה כמו למעלה.

16 והיינו שע"י בחי' טעים מרירו למיתקא שהוא ממטה למעלה להפוך לבו ותאוות עוה"ז לדבקה בו ית' בתשוקה וצמאון כו'

כלומר, באמצעות הבחינה של "לטעום מר ומתוק", שהיא תנועה מלמטה למעלה, האדם הופך את לבו ואת תאוותיו לענייני העולם הזה, כדי לדבוק בו יתברך מתוך כמיהה וצימאון וכו',

"לטעום מר ומתוק" היא תנועה מלמטה למעלה: האדם מפנה את לבו ואת תאוותיו לענייני העולם הזה אל הדבקות בה', מתוך כמיהה וצימאון.

יאיר אור ה' מלמעלמ"ט במקום החשך של העוה"ז שלא יהיה העולם מעלים אור ה' וקדושתו

אור ה' יאיר מלמעלה למטה בתוך חשכת העולם הזה, כך שהעולם לא יסתיר את אור ה' ואת קדושתו.

בתגובה, אור ה' מאיר מלמעלה למטה בתוך חשכת העולם הזה. כך העולם שוב אינו מסתיר את אור ה' ואת קדושתו.

וזהו ג"כ ענין נר מצוה ותורה אור⁷⁷ נר מצוה היא בחי' העלא' מלמטלמ"ע ותורה אור היא בחי' ההמשכה מלמעלמ"ט וע"י בחי' נר מצוה בא אור התורה:

וזהו גם עניינם של "נר מצוה ותורה אור": "נר מצוה" היא בחינת העלייה מלמטה למעלה, ו"תורה אור" היא בחינת ההמשכה מלמעלה למטה; ובאמצעות בחינת "נר מצוה" מגיע אור התורה.

הפסוק "נר מצוה ותורה אור" מתאר את אותו צמד: המצווה, הנר, היא העלייה מלמטה; התורה, האור, היא ההמשכה מלמעלה; ואור התורה מגיע רק באמצעות נר המצווה.

קטע 5 • 171-23

שורש האותיות

17 וביאור הדבר. הנה צ"ל ענין אותיות מה ענינם.⁷⁸ כי הנה האותיות נחלקות במבטא ע"י⁷⁹ ה' מוצאות הפה. אחה"ע מהגרון כו'.

ביאור העניין: יש להסביר מהן האותיות. האותיות נחלקות בהגייתן לפי חמשת מוצאות הפה: אחה"ע מן הגרון וכו'.

כדי להסביר כיצד המצווה מביאה את אור התורה, המאמר פונה לכירור מהותן של האותיות. כפי שמלמד ספר יצירה, האותיות נוצרות בחמישה מוצאות הפה; למשל, א', ח', ה' וע' נהגות מן הגרון.

והנה אין המוצאות כלי המבטא דומים לכנור⁸⁰ שהוא כלי הנגון שבנגן המנגן עליו מוציא קול שהקול ההוא בא מן תנועת הכנור שמוציא את הקול.

מוצאות הפה, שהם כלי הדיבור, אינם דומים לכינור, שהוא כלי נגינה: כשהנגן מנגן בו, הוא מפיק צליל, והצליל הזה נובע מתנועת הכינור, שמפיקה אותו.

אפשר לחשוב שכלי הדיבור מפיקים את האותיות כפי שכינור מפיק מוזיקה. בכלי נגינה, הצליל אכן נוצר מתנועת הכלי עצמו.

משא"כ האותיות אינן באות מחמת תנועות כלי המבטא שהן ה' מוצאות הפה שהרי מאליהן ומעצמן יוצאות⁸¹ תנועות האותיות כלי שום הכנה וכוונה מכוונת באדם להניע הלשון לאותיות דטלנ"ת. או השפתיים לאותיות בומ"ף.

אך האותיות אינן נוצרות מתנועות כלי הדיבור, שהם חמשת מוצאות הפה. תנועות האותיות יוצאות מאליהן ומעצמן, כלי שהאדם יכין את עצמו או יתכוון במכוון להניע את לשונו בשביל האותיות דטלנ"ת, או את שפתיו בשביל האותיות בומ"ף.

האותיות שונות: אדם אינו מתכוון להניע את לשונו בשביל ד' או את שפתיו בשביל כ'. האותיות יוצאות מאליהן.

אלא אדרבה האותיות מניעות את הלשון לאותיות דטלנ"ת והשפתיים לאותיות בומ"ף והאותיות מצד עצמן הן מושרשות בנפש עצמה.

אלא להפך: האותיות הן שמניעות את הלשון בשביל האותיות דטלנ"ת, ואת השפתיים בשביל האותיות בומ"ף; והאותיות עצמן מושרשות בנפש עצמה.

להפך, האותיות הן שמניעות את הלשון ואת השפתיים. האותיות עצמן מושרשות בנפש.

18 והנפש היא המוציאה אותן מהעולם אל הגילוי מתחלה באותיות המחשבה ואח"כ באותיות הדבור. וז"ש ויהי האדם לנפש חיה.⁸²

והנפש היא שמוציאה את האותיות מן העולם אל הגילוי, תחילה באותיות המחשבה ואחר כך באותיות הדיבור. ועל כך נאמר: "ויהי האדם לנפש חיה".

הנפש מוציאה את האותיות מן העולם אל הגילוי, תחילה באותיות מחשבה ואחר כך באותיות דיבור. הפסוק "ויהי האדם לנפש חיה" נדרש כאן כמתייחס לכך.

ות"א לרוח ממללא^{83,84} שבחינת האותיות הן בבחי' חיה. כי יש באדם נפש רוח נשמה חיה. נפש הוא בחי' אותיות מחשבה ודבור.

ותרגום אונקלוס [מתרגם זאת] "לרוח ממללא", שכן האותיות הן בבחינת חיה. שהרי באדם יש נפש, רוח, נשמה [ו]חיה. נפש היא בחינת אותיות המחשבה והדיבור.

אונקלוס מתרגם "נפש חיה" כ"רוח ממללא", כלומר, הדיבור הוא שעושה את האדם לנפש "חיה", והאותיות מושרשות בדרגת הנשמה הנקראת חיה. מבין דרגות הנשמה המנויות כאן — נפש, רוח, נשמה וחיה — הנפש, הדרגה הנמוכה ביותר, היא אותיות המחשבה והדיבור כפי שהן באות לידי ביטוי.

19 ורוח הוא הבל הלב שהוא קול כלול מאש רוח ומים כנודע ונשמה היא בחי' השגת השכל ונשמת שדי תבינם.⁸⁵

ורוח היא הבל הלב, שהוא הקול, המורכב מאש, רוח ומים, כידוע. ונשמה היא בחינת השגת השכל: "ונשמת שדי תבינם".

רוח היא הבל הלב, הקול, המשלב אש, רוח ומים. נשמה היא הבנה שכלית, כמו בפסוק באיוב: "ונשמת שדי תבינם".

וחיה היא בחי' חכמה דהיינו מקור החכמה שלמעלה מן ההשגה ושם הוא שרש האותיות אלא שקבען בפה^{86,87} ולא שבראן שם בפה

וחיה היא בחינת חכמה, כלומר מקור החכמה שלמעלה מהשגה; ושם שורש האותיות. אלא ש"קבען בפה", ולא שבראן שם בפה;

חיה מקבילה לחכמה, מקור ההשגה שלמעלה מהשגה, ושם שורש האותיות. בספר יצירה נאמר שה' "קבען" בפה; המאמר מדגיש שהוא קבע אותן שם, אך לא ברא אותן שם.

כי בריאותם והתהוותם בשרשם הוא למעלה בבחינת חיה ומשם נמשכו ונתחלקו לכ"ב אותיות לדבר במ אש ואיש כלשונו.

כי בריאתן והתהוותן בשורשן היא למעלה, בבחינת חיה; ומשם נמשכו ונתחלקו לעשרים ושתיים אותיות, כדי שכל אדם ואדם ידבר בהן לפי לשונו.

האותיות נבראו בשורשן, בבחינת חיה. משם הן נמשכות למטה ונתחלקות לעשרים ושתיים אותיות, שבהן מדבר כל אדם לפי לשונו.

20 ובזה יובן ענין מארז"ל שמטי"ט קושר⁸⁸ קשרים לקונו מתפלתיהן של ישראל. כי הנה המלאכים מעלים התפלות

ובכך יובן מאמר חז"ל, שמטי"ט קושר קשרים לקונו מתפלתיהם של ישראל. שהרי המלאכים מעלים את התפלות,

חז"ל אומרים שמטטרו, מלאך עליון, קושר "קשרים" לקונו מתפלות ישראל; בפסוק הבאה ובכותרת ההערה של קה"ת מדובר ב"כתרים". המלאכים הם שמעלים את התפלות.

לפי שדבור האדם הוא גשמי⁸⁹ והמלאכים הם רוחני' שהדבור שלהם הוא כמו מחשבה שלנו ועיי' המלאך המקבל התפלה מזדככת התפלה מגשמיות לרוחניות עיי' המלאך ההוא.

מפני שדיבורו של האדם הוא גשמי, ואילו המלאכים רוחניים, והדיבור שלהם דומה למחשבה שלנו; ובאמצעות המלאך שמקבל את התפלה, היא מזדככת מגשמיות לרוחניות על ידי אותו מלאך.

דיבורו של האדם גשמי, ואילו המלאכים רוחניים: ה"דיבור" שלהם דומה למחשבה שלנו. כשהתפלה עוברת דרך המלאך שמקבל אותה, היא מזדככת מגשמיות לרוחניות.

21 והנה גבוה מעל גבוה עד עולם העליון שבו משכן מט"ט והוא קושר כתרם שלמעלה מן הראש ומוחין.

כעת, [הדבר עולה] "גבוה מעל גבוה", עד העולם העליון, שבו משכנו של מטטרון; והוא קושר כתרם, הנמצאים מעל הראש והמוחין.

מעל המלאכים שמקבלים את התפילות יש דרגות גבוהות יותר ויותר, עד העולם שבו שוכן מטטרון. הוא קושר "כתרים", הנמצאים מעל הראש, כלומר בדרגה שמעל המוחין.

וע"י זה ממשיך אותיות חדשות. כי הנה התפלה היא בקשת יה"ר⁹⁰ שיתהווה בחינת רצון שכמו שכבר נמשך רצה"ע בחכמה.

ובאמצעות זאת הוא ממשיך אותיות חדשות. שהרי תפילה היא בקשה: "יהי רצון", כלומר שתתהווה בחינה של רצון; שכן הרצון העליון כבר נמשך בחכמה,

באמצעות זאת מטטרון ממשיך אותיות חדשות. תפילה היא בקשה של "יהי רצון", כלומר: שיהיה רצון; היא מבקשת שרצון חדש יתהווה, מעבר לרצון שכבר בא לידי ביטוי בחכמה.

הנה החכמה מחייבת ע"פ התורה אין יסורים בלא עון^{91,92} שהעון גורם יסורים ח"ו אבל ע"י התפלה יה"ר נמשך רצה"ע שלמעלה מבחינת חכמה ושם הוא רחמים פשוטים ורבו פשעין^{93,94} כ"י.

החכמה מחייבת, על פי התורה, ש"אין יסורים בלא עון", שכן העון מביא יסורים, חלילה. אבל באמצעות התפילה, "יהי רצון", נמשך הרצון העליון שלמעלה מבחינת חכמה, ושם הרחמים פשוטים, ו"רבו פשעין" וכו'.

כשהרצון מתבטא בחכמה, חכמת התורה מחייבת שייסורים יבואו בעקבות עון. התפילה מגיעה אל הרצון שלמעלה מחכמה, דרגה של רחמים פשוטים שאינה כבולה לחשבון הזה, גם כאשר "רבו פשעין".

22 וזהו שארז"ל כשישראל אומרים יהא שמו הגדול מבורך⁹⁵ כ"י הקב"ה מנענע בראשו. פ"י שמנענע וממשיך בראשו הוא רצה"ע ב"ה

וזהו מה שאמרו חז"ל: כשישראל אומרים "יהא שמו הגדול מבורך" וכו', הקב"ה מנענע בראשו. כלומר, הוא מנענע וממשיך את ראשו, שהוא הרצון העליון, ברוך הוא;

בגמרא נאמר שכאשר יהודים עונים "יהא שמו הגדול מבורך", הקב"ה מנענע בראשו. המאמר מפרש את ה"ראש" כרצון העליון, שאותו הקב"ה "מנענע" וממשיך בתגובה.

כי אותו מבקשים יהא שמו הגדול מבורך שיהא ברוך ונמשך שמו הגדול שלמעלה מבחינת השתלשלות שהוא גדול ומהולל מאד.

כי לכך מבקשים: "יהא שמו הגדול מבורך" — ששמו הגדול, שלמעלה מבחינת השתלשלות, יתברך ויימשך, שהרי הוא "גדול ומהולל מאד".

זהו המבוקש במילים: ששמו הגדול, שלמעלה מכל סדר השתלשלות, יהיה "מבורך", כלומר יימשך. הוא "גדול ומהולל מאד", למעלה מכל העולמות.

23 והמשכת רצה"ע הזה הוא ע"י העלאת אותיות התפלה לשרשן ומקורן כתר העליון ע"י מט"ט. והיינו

לפי ששרש האותיות היא בכתר העליון למעלה מבחי" חכמה ומוחין

המשכת הרצון העליון הזה נעשית באמצעות העלאת אותיות התפילה לשרשן ומקורן, כתר העליון, על ידי מט"ט. כלומר, שורש האותיות הוא בכתר העליון, למעלה מבחינת חכמה ומוחין;

הרצון העליון נמשך כאשר מעלים את אותיות התפילה, באמצעות מט"ט, לשרשן בכתר העליון, שלמעלה מן השכל. האותיות מושרשות בכתר, למעלה מחכמה.

אלא שראשית הגלוי היא בחכמה שא"א להשכיל ולהשיג כל דבר מושכל כ"א ע"י אותיות. אבל

האותיות עצמן אינן בחי" שכל שא"א לשכל המושג להשיג ענין מהות האותיות בעצמותם

אלא שתחילת הגילוי היא בחכמה, שכן אי אפשר להבין ולהשיג שום דבר שכלי אלא באמצעות אותיות. אבל האותיות עצמן אינן בחינת שכל, שהרי השכל הנתפס אינו יכול להשיג את מהות האותיות עצמן;

הגילוי מתחיל בחכמה, משום שאי אפשר להבין שום דבר אלא באמצעות אותיות. עם זאת, האותיות עצמן אינן שכל: השכל אינו יכול להשיג מה הן האותיות במהותן.

אלא שהן לבוש השכל והלבוש הזה הוא מבחי" חיצוניות עליון שירד ונתפשט למטה להלביש את

השכל. ומשם יורד עוד להיות אותיות מחשבה ודבור:

אלא שהן לבוש לשכל, ולבוש זה הוא מבחינת החיצוניות העליונה, שירדה והתפשטה למטה כדי להלביש את השכל. ומשם היא יורדת עוד, ונעשית אותיות המחשבה והדיבור.

האותיות הן לבוש לשכל, ומקורן בממד החיצוני של המדרגה העליונה, שירד כדי להלביש את השכל. משם הן יורדות עוד ונעשות אותיות המחשבה והדיבור.

קטע 6 • 24-30

התורה — משל לקדמון

24 והנה התורה נתלבשה באותיות ג"כ עד"ז שאותיות התורה שרשן למעלה מעלה מבחי" התורה.

דאורייתא מחכמה נפקת^{96,97} והאותיות שרשן למעלה בבחי" כתר.⁹⁸

והנה גם התורה התלבשה באותיות באופן זה: שורשן של אותיות התורה גבוה הרכה מעל בחינת התורה. שהרי "התורה יוצאת מחכמה", ואילו שורש האותיות הוא למעלה, בבחינת כתר.

גם התורה מתלבשת באותיות, ושורשן של האותיות גבוה הרכה מעל מדרגת התורה עצמה. הזוהר אומר שהתורה "יוצאת מחכמה", החכמה האלוקית, ואילו שורש האותיות הוא בכתר, שלמעלה מחכמה.

ואותיות מלשון אתא⁹⁹ שהוא לשון המשכה. שהאותיות הן המשכות שבהן ועל ידן נמשך להיות התורה.¹⁰⁰

והמילה "אותיות" קשורה למילה "אתא", שפירושה בא, והיא מורה על המשכה. האותיות הן המשכות, שבהן ועל ידן נמשכת התורה ונעשית תורה.

המילה העברית "אותיות" קשורה למילה "אתא", שפירושה "בא", ומבטאת ביאה והמשכה. האותיות הן ערוצים שדרכם נמשך האור ונעשית התורה.

25 והענין כי הנה כתיב כאשר יאמר משל הקדמוני¹⁰¹ והוא התורה שהתורה נקראת בשם משל הקדמוני.^{102, 103}

הביאור הוא: נאמר "כאשר יאמר משל הקדמוני", והכוונה היא לתורה, שכן התורה נקראת "משל הקדמוני".

בספר שמואל דוד מצטט את "משל הקדמוני". המאמר מפרש זאת כ"משל הקדמוני" — כינוי לתורה, שהיא המשל של ה'.

וביאור הדבר ההוא כי הנה ענין המשל הוא להמשיל את הנמשל באופן שיוכן מתוך המשל.

ביאור הדבר: עניינו של משל הוא להציג את הדבר שהוא נמשל אליו באופן שאפשר יהיה להבין אותו מתוך המשל.

המשל מציג רעיון — את הנמשל — באמצעות דבר אחר, כדי שאפשר יהיה להבין ממנו את הרעיון.

והרי המשל הוא ענין אחר שאינו מהות הנמשל. אלא שהנמשל מובן מתוכו ע"י שדומה לו בצד מה.

אך המשל הוא דבר אחר, שאינו מהותו של הנמשל; אלא שהנמשל מובן מתוכו, משום שהוא דומה לו במידה מסוימת.

המשל אינו הרעיון עצמו; הוא רק דומה לו במידה מסוימת, ובאמצעות הדמיון הזה אפשר לתפוס את הרעיון.

26 וז"ש וביד הנביאים אדמה.¹⁰⁴ וחז"ל המשילו מראה הנבואה לאספקלריא¹⁰⁵ שכמו שרואין באספקלריא

הגם שנראית דמות הצורה בתמונתה ובצלמה ממש מ"מ אין זאת גוף הצורה עצמה ממש

ועל כך נאמר: "וביד הנביאים אדמה". חז"ל המשילו את מראה הנבואה לאספקלריה: כשם שרואים באספקלריה דמות של צורה, והיא נראית ממש בצורתה ובצלמה, ואף על פי כן אין זו גופה של הצורה עצמה,

הושע אומר שהי' "נדמה" באמצעות הנביאים, וחז"ל משווים את מראה הנבואה למבט באספקלריה. באספקלריה רואים דמות נאמנה של צורה, אך לא את הצורה עצמה.

אלא דמותה ותמונתה. כך כל השגת הנביאים באלקותו ית' אין זה אלא בחי' דמות ודמיון.

אלא רק דמותה ותמונתה; כך גם כל השגתם של הנביאים באלקותו ית' אינה אלא בחינה של דמות ודמיון.

כך גם כל מה שהנביאים השיגו על אודות ה' היה דמות ותמונה, ולא את עצמותו.

27 והיינו כמו בחי' משל שממנו מובן הנמשל. אבל באלקותו ית' ממש כתיב כי לא יראני¹⁰⁶ כו' וכמשארז"ל.^{107, 108}

כלומר, הדבר דומה למשל, שממנו אפשר להבין את הנמשל. אבל את אלקותו ממש, יתברך, נאמר: "כי לא יראני" וגו', וכפי שאמרו חז"ל.

הנבואה תופסת את ה' כפי שמשל מעביר את הרעיון שהוא מבטא. אי אפשר לראות את ה' עצמו, כפי שנאמר בפסוק: "כי לא יראני האדם וחיי", וכפי שלימדו חז"ל.

וז"ש בשלמה וידבר שלשת אלפים משל¹⁰⁹ על כל דבר מד"ת¹¹⁰ כו' דהיינו שאמר על כל דבר מד"ת רוחניות הענין כמו מצות קרבנות מן הבהמה.

וזהו שנאמר על שלמה: "וידבר שלשת אלפים משל" על כל דבר מדברי תורה וגו'. כלומר, על כל דבר מדברי תורה הוא אמר מהו עניינו הרוחני; למשל, מצוות הקרבנות מן הבהמה,

על שלמה המלך נאמר כי "וידבר שלשת אלפים משל", והמאמר מסביר שהוא אמר משלים על כל דבר שבתורה. הוא הסביר את המשמעות הרוחנית של כל עניין, למשל, דיני הקרבת קרבנות מן הבהמה.

ומקריבים חלב ודם ע"ג המזבח כהן ובגדי כהונה והיה אומר ענין הקרבנות ברוחניות ומהו נקרא חלב ודם ברוחניות ומהו כהן ומהו בגדי כהונה.

ומקריבים חלב ודם על גבי המזבח באמצעות כהן ובגדי כהונה; והוא היה מסביר את עניין הקרבנות במונחים רוחניים: מה נקרא חלב ודם ברוחניות, מהו כהן ומהם בגדי כהונה.

הוא הסביר מה משמעותם הרוחנית של החלב והדם המוקרבים על המזבח, ומה הם הכהן ובגדי הכהונה. כל דין גשמי הוא משל למציאות רוחנית.

28 והנה גבוה מעל גבוה כמה מדרגות רוחניות זו למעלה מזו. והשיג שלמה בחכמתו שלשת אלפים משל.¹¹¹

והנה, "גבוה מעל גבוה" — מדרגות רוחניות רבות, זו למעלה מזו. שלמה השיג בחכמתו שלושת אלפים משלים,

יש מדרגות רוחניות רבות, זו למעלה מזו, וחכמתו של שלמה השיגה שלושת אלפים מהן — את "שלושת אלפים המשלים".

דהיינו שלשת אלפים מדרגות¹¹² זו למעלה מזו. וכולם אינן רק¹¹³ בחינת משל לגבי בחינת אלקות ממש השורה ומתלבש בתורה.

כלומר, שלושת אלפים מדרגות זו למעלה מזו. וכולן אינן אלא בחינת משל ביחס לאלקות ממש, השורה ומתלבשת בתורה.

ובכל זאת, כל המדרגות הללו אינן אלא משלים ביחס לאלקות ממש, השורה בתורה ומתלבשת בה.

29 והנה שלמה לא השיג אלא שלשת אלפים משל. אבל באמת כך הוא עד רום המעלות לאין קץ שכולם אינן רק בחינת משל לקדמונו של עולם.

והנה שלמה השיג רק שלושת אלפים משלים. אבל לאמיתו של דבר כך הוא עד לגבהים העליונים ביותר, בלי גבול: כולם אינם אלא בחינת משל לקדמונו של עולם,

שלמה השיג שלושת אלפים מדרגות, אך לאמיתו של דבר השרשרת נמשכת בלי גבול. אולם כל מדרגה, גבוהה ככל שתהיה, אינה אלא משל ביחס ל"קדמונו של עולם".

דהיינו אור א"ס ב"ה ממש שלמעלה מעלה מבחי' וגדר השתלשלות לא בבחי' ממלא ולא בבחינת סובב רק שהתורה נמשכה משם ע"י בחינת אותיות והמשכות.

כלומר, אור אין סוף ברוך הוא עצמו, הנעלה הרבה מעל לבחינה ולגדר של השתלשלות: לא בבחינת ממלא כל עלמין ולא בבחינת סובב כל עלמין. אלא שהתורה נמשכה משם באמצעות אותיות והמשכות.

קדמונו של עולם הוא אור אין סוף עצמו, שמעל להשתלשלות: מעל הן לאור הממלא את העולמות והן לאור הסובב אותם, שכן שניהם עדיין קשורים לעולמות. התורה נמשכה משם באמצעות אותיות וערוצים.

30 ועי' ארז"ל דוד הע"ה היה מחבר¹¹⁴ תורה של מעלה בהקב"ה.¹¹⁵ דהיינו שהמשיך אותיות התורה מאורא"ס ב"ה ממש.

על כך אמרו חז"ל: דוד המלך עליו השלום היה מחבר את התורה שלמעלה עם הקדוש ברוך הוא. כלומר, הוא המשיך את אותיות התורה מאור אין סוף ברוך הוא ממש.

ספר הבהיר אומר שדוד המלך, באמצעות לימודו המתמיד, "היה מחבר את התורה שלמעלה" עם הקדוש ברוך הוא. המאמר מסביר שהוא המשיך את אותיות התורה מאור אין סוף עצמו.

ועי'נ אשר יעשה אתם האדם¹¹⁶ כו'. לעשות אותם. שעשיית התורה היא ע"י האדם. וכמארז"ל מעלה אני¹¹⁷ עליכם כאלו עשאוני.¹¹⁸

ועל כך נאמר: "אשר יעשה אותם האדם" וגו' — "לעשות אותם", שכן עשיית התורה נעשית באמצעות האדם. וכמאמר חז"ל: "מעלה אני עליכם כאילו עשאוני".

הפסוק "אשר יעשה אותם האדם" נדרש במשמעות של "לעשות": האדם "עושה" את התורה. כפי שאמרו חז"ל, ה' מחשיב את מי שמקיים אותה "כאילו עשאוני".

וזהו ותורה אור¹¹⁹ שהתורה מאירה אורא"ס ב"ה ממש. אך אין אור התורה עולה בשם אור אלא ע"י נר מצוה:

וזהו פירוש "ותורה אור": התורה מאירה את אור אין סוף ברוך הוא ממש. אך אור התורה נקרא "אור" רק באמצעות "נר מצוה".

לכן התורה נקראת "אור": היא מאירה את אור אין סוף עצמו. אך האור של התורה זוכה להיקרא "אור" רק באמצעות "נר מצוה".

האוויר, מקור האור

31 והענין שהארת אור הנר הוא ע"י שיש אוויר סביב האור.¹²⁰ משא"כ בלא אוויר יכבה ולא יאיר כלל.

הענין הוא שאור הנר מאיר בזכות האוויר שסביב האור; ואילו בלי אוויר, הוא יכבה ולא יאיר כלל.

להבה מאירה רק כשיש סביבה אוויר; בלי אוויר היא כבה.

ולכן אין כופין כלי ע"ג הנר בשבת¹²¹ שלא יכבה שמחמת כפיית הכלי מונע האויר שסביב האור.

לכן אין הופכים כלי מעל הנר בשבת, שמא יכבה, שכן הפיכת הכלי חוסמת את האוויר שסביב האור.

משום כך, בשבת אין הופכים כלי מעל נר: הדבר ינתק ממנו את האוויר ויכבה את הלהבה.

32 והיינו כי האויר גורם להיות הארת אור הנר לפי שאויר הוא אותיות אור¹²² יי שהאויר הוא מקור

האור.¹²³

כלומר, האוויר גורם לאור הנר להאיר, מפני ש"אוויר" מורכב מאותיות "אור" בתוספת יו"ד [ו] האוויר הוא מקור האור.

האוויר מאפשר ללהבה להאיר, מפני שהמילה "אוויר" נכתבת באותיות "אור" בתוספת יו"ד. האוויר הוא מקור האור.

כי היו"ד שבהעלם אותיות אוויר הוא העלם האור וכו' ועל ידו נמשך ויוצא האור מההעלם אל הגילוי.

היו"ד הנסתרת בתוך אותיות "אוויר" היא האור כשהוא בהעלם; ובתוכה ועל ידה נמשך האור ויוצא מן ההעלם אל הגילוי.

היו"ד הנסתרת בתוך "אוויר" היא האור במצב של העלם. באמצעות היו"ד האור יוצא מן ההסתרה אל הגילוי.

33 והיינו כמו בחינת אותיות שלמעלה מהתורה ושם הוא שרש ומקור המצות שהן מושרשות ברצה"ע

ב"ה שלמעלה מהחכמה בחי' דאורייתא מחכמה נפקת.

וזה דומה לבחינת האותיות שלמעלה מהתורה, ושם שורשן ומקורן של המצוות, המושרשות ברצון העליון, שלמעלה מחכמה — הבחינה שעליה נאמר שהתורה יוצאת מחכמה.

הדבר דומה לאותיות שלמעלה מהתורה. שם מושרשות המצוות: ברצון העליון, שלמעלה מחכמה, שממנה יוצאת התורה.

ולכן בעשיית המצות שהן בבחינת העלאה מלמטה למעלה למקורן ושרשן בחי' אוי"ר אור י' גורם להאיר אור התורה¹²⁴

לכן קיום המצוות, שהן בבחינת העלאה מלמטה למעלה, אל מקורן ושרשן, הבחינה של אויר — או עם יו"ד — גורם לאור התורה להאיר,

קיום המצוות מעלה אותן מלמטה אל שורשן, הבחינה הנקראת אויר, או בתוספת יו"ד. כשם שהאויר מאפשר ללהבה להאיר, המצוות גורמות לאור התורה להאיר.

כי כל המצות נק' בשם צדקה.¹²⁵ כמ"ש וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת כו'.¹²⁶

כי כל המצוות נקראות בשם צדקה, כמו שכתוב: "והייתה לנו צדקה כי נשמור לעשות את כל המצווה הזאת" וגו'.

כל המצוות נקראות צדקה, כמאמר הפסוק: "והייתה לנו צדקה כי נשמור לעשות את כל המצווה הזאת".

34 וצדקה לדלים ואביונים היא המשכה והשפעה להחיות רוח שפלים.¹²⁷ וכך מעוררים למעלה בחי' המשכות להחיות רוח

וצדקה לעניים ולנוקמים היא המשכה והשפעה שמחיות את רוחם של השפלים. ובדרך זו מעוררים למעלה בחינה של המשכות, כדי להחיות את רוחם

צדקה לעניים מפרנסת אותם ומחיה את "רוח שפלים". באותו אופן, הצדקה שלנו למטה מעוררת זרימה מלמעלה, המחיה את השפלים.

שפלים דקמיה כולא כלא חשיב¹²⁸ והכל נק' שפלים ודלים אצלו ית'. וההמשכות וההשפעות הן הן אור התורה. כי אור ושפע הכל אי'.

של השפלים, שהרי לפניו הכול נחשב כלא-כלום, וכל הנבראים נקראים שפלים ועניים ביחס אליו יתברך. וההמשכות וההשפעות הללו הן עצמן אור התורה, כי אור ושפע הם דבר אחד.

לפני ה' הכול נחשב כלא-כלום, ולכן כל הנבראים הם "שפלים ועניים" ביחס אליו. השפע שהוא מעניק הוא עצמו אור התורה, שכן אור ושפע הם דבר אחד.

35 וזהו שארז"ל כל האומר אין לי אלא תורה¹²⁹ אפילו תורה אין לו רק צ"ל תורה וגמ"ח

וזהו שאמרו חז"ל: "כל האומר: אין לי אלא תורה — אפילו תורה אין לו". אלא צריך שיהיו תורה וגמילות חסדים,

הגמרא אומרת שמי שטוען שיש לו תורה בלבד, אין לו אפילו תורה. צריך תורה יחד עם מעשי חסד, גמילות חסדים.

כי בלא גמ"ח זו צדקה אין אור התורה מאיר לו. וזהו אפי' תורה אין לו.

שכן בלי גמילות חסדים, שהיא צדקה, אור התורה אינו מאיר לו. וזהו [פירוש] "אפילו תורה אין לו".

בלי חסד, שהוא צדקה, אור התורה אינו מאיר לאדם. זהו פירוש הדברים "אפילו תורה אין לו".

פ"י שאין התורה שייכה ומתייחסת אליו רק התורה היא בחי' אותיות הנ"ל. וזהו אמש"ך רוח ואייתי רוח.¹³⁰

כלומר, התורה אינה שייכת אליו ואינה קשורה אליו; התורה נשארת בבחינת האותיות שהוזכרו לעיל. וזהו [פירוש] "ממש"ך רוח ומביא רוח".

התורה של אדם כזה אינה שייכת לו באמת; היא נשארת בבחינת האותיות שתוארו לעיל. זהו פירוש דברי הזוהר "ממש"ך רוח ומביא רוח".

פ"י רוח היינו בחינת אוי"ר הנ"ל ומתחלה אמש"ך מקור בחי' אותיות. ואח"כ אייתי וממש"ך המשכת אור א"ס ב"ה בחכמה ראשית גילוי האותיות להיות התורה אור:

כלומר, "רוח" היא בחינת האויר שהוזכרה לעיל: תחילה "ממש"ך את המקור, את בחינת האותיות; ואחר כך "מביא" — ממש"ך את אור אין סוף ברוך הוא אל חכמה, ראשית גילוי האותיות, כדי שהתורה תהיה אור.

"רוח", שמשמעה גם רוח נושבת או אוויר, היא האויר שתואר לעיל. תחילה העלייה "ממשיכה" את מקור האותיות; אחר כך היא "מביאה", וממשיכה את אור אין סוף אל חכמה, המקום שבו האותיות מופיעות לראשונה, כדי שהתורה תהיה אור.

קטע 8 • 361-39

מזוזה מימין, נר חנוכה משמאל

36 ובוה יובן ענין מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל כי מזוזה היא בחי' העלאה ממטה למעלה כמו בחי' המצות.

בכך יובן ענין "מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל". המזוזה היא בחינת עלייה מלמטה למעלה, כמו המצוות.

כך מתבאר מדוע המזוזה נקבעת מימין ונר חנוכה משמאל. המזוזה, כמו כל המצוות, מבטאת עלייה מלמטה למעלה.

וענין המזוזה הוא שכותבין פ' שמע והיה אם שמוע שכתוב שם אחד ואהבת בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך¹³¹ בחי' העלאה.

ענין המזוזה הוא שכותבים בה את פרשיות "שמע" ו"והיה אם שמוע", שבהן כתוב "אחד" ו"ואהבת בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" — בחינת עלייה.

במזוזה נכללות פרשיות "שמע" ו"והיה אם שמוע", העוסקות באחדות ה' ומצוות לאהוב אותו בכל הלב, הנפש והכוח. דברים אלה מבטאים את עליית הכול אל ה'.

37 וקובעין בפתח הבית להעלות הבית וכל אשר בו כל רכושו וקנינו בכל התיבות להיות בטלים לאהבת

ה' בכל מאדך בכל ממונך.¹³²

היא נקבעת בפתח הבית, כדי להעלות את הבית ואת כל מה שבתוכו, את כל רכושו ונכסיו שבכל התיבות, ולהביאם לביטול לאהבת ה' — "בכל מאדך", בכל ממונך.

המזוזה נקבעת בפתח כדי להעלות את הבית ואת כל מה שבתוכו, את כל רכושו של האדם, כך שיהיו בטלים לאהבת ה'. חז"ל מפרשים את הביטוי "בכל מאדך" כ"בכל ממונך".

ולכן קובעין המזוזה בימין כי וימינו תחבקני כאדם החובק את חברו שמקרבו אצלו כך נמשך ימין מקרבת להעלות אליו ית' כל הבא לקרב אליו ית'.¹³³

לכן קובעים את המזוזה מימין, שהרי "וימינו תחבקני" — כמו אדם המחבק את חברו ומקרב אותו אליו, כך נמשכת בחינת הימין המקרבת, כדי להעלות אליו יתברך כל מי שבא להתקרב אליו יתברך.

המזוזה נקבעת מימין, משום שיד ימין מחבקת ומקרבת, ככתוב "וימינו תחבקני". צד ימין מקרב אל ה' ומעלה אליו כל מי שמבקש להתקרב אליו.

אבל נ"ח הוא המשכת אור התורה. כי היונים רצו להשכיחם תורתך ולכן הוא משמאל. כי מימינו אש דת¹³⁴ למו¹³⁵ שהתורה נמשלה לאש כנודע.¹³⁶

אבל נר חנוכה הוא המשכת אור התורה, שהרי היונים ביקשו "להשכיחם תורתך"; לכן הוא משמאל. שכן "מימינו אש דת למו" — התורה נמשלה לאש, כידוע.

נר חנוכה מבטא תנועה הפוכה: הוא ממשיך למטה את אור התורה, האור שהיונים ניסו לגרום לישראל לשכוח, כלשון תפילת ההודיה לחנוכה. הוא נקבע משמאל; הפסוק "מימינו אש דת למו" מלמד שהתורה נמשכת מן הימין כאש, ובהמשך מוסבר מדוע אור זה צריך להגיע גם אל השמאל.

38 ובפרט שעיקר מצות נ"ח להאיר בחוץ ברה"ר ובחיי רבים היינו טורא דפרודא¹³⁷ מבחי ז' אומות שגם

שם יאיר אור ה' וקדושתו שלא יהא העלם והסתר

ובייחוד משום שעיקר מצוות נר חנוכה הוא להאיר בחוץ, ברשות הרבים — "תחומם של הרבים"; ובחינת "רבים" היא הר של פירוד, מבחינת שבע האומות: שגם שם יאיר אור ה' וקדושתו, ושלא יהיו העלם והסתר,

נר חנוכה נועד בראש ובראשונה להאיר בחוץ, ברשות הרבים. המאמר מפרש את "הרבים" כ"הר של פירוד", שעליו מדבר הזוהר — תחום של פירוד והסתר, הקשור לשבע האומות (שבע האומות הכנעניות, שהחסידות רואה בהן את שבע המדות של הקליפה). הנר מביא את אור ה' וקדושתו גם לשם, כדי ששום דבר לא יישאר נסתר.

כמו שהיה בימי חשמונאי שרצו היונים להשכיחם תורתך. וכשגברה מלכות בית חשמונאי תקנו להמשיך אור התורה גם במקום הרבים טורי דפרודא:

כפי שהיה בימי החשמונאים, כשהיוונים ביקשו "להשכיחם תורתך". וכשגברה מלכות בית חשמונאי, תיקנו להמשיך את אור התורה גם למקום הרבים, להרי הפירוד.

בימי החשמונאים ניסו היוונים לגרום לישראל לשכוח את התורה — וזה היה בדיוק סוג כזה של הסתר. כשגברה מלכות בית חשמונאי, תיקנו את נר חנוכה כדי להמשיך את אור התורה אל רשות הרבים, אל "הרי הפירוד".

39 והנה שרש הז' אומות רישיה דעשו בעטפא דיצחק^{138, 139} שהוא מבח"י גבורות שהן בח"י שמאל. אך הגורם להיות המשכת נר חנוכה בשמאל

והנה, שורש שבע האומות הוא "ראשו של עשו בחיק יצחק", והוא מצד בחינת הגבורות, שהן בחינת שמאל. אך מה שגורם להמשכת נר חנוכה בצד שמאל

התרגום מספר שכאשר קברו את יעקב, נכרת ראשו של עשו והתגלגל למערה, שם נח בחיקו של יצחק. המאמר רואה בכך את שורש שבע האומות: מידתו של יצחק, גבורה, צד הדין, שהיא צד שמאל.

היינו בח"י המזוזה שבימין שהיא בח"י ההעלאה שע"י העלאה זו נעשה בח"י ההמשכה הנ"ל ונמשך גם במקום החשך בחינת טורי דפרודא.

הוא בחינת המזוזה שבימין, שהיא בחינת העלאה; באמצעות העלאה זו נוצרת ההמשכה האמורה, והיא מגיעה גם אל מקום החושך, אל בחינת הרי הפירוד.

מה שמביא את אור נר חנוכה אל צד שמאל הוא המזוזה שבימין — ההעלאה. העלאה זו ממשיכה את אור התורה, והוא מגיע גם אל החושך של "הרי הפירוד".

כי עיקר הדבר הוא להיות החשך דוקא מאיר דהיינו בח"י אתהפכא חשוכא לנהורא. וזהו שארז"ל (סוטה מ"ט) עלמא אמאי קא מקיים^{140, 141} איש"ר דאגדתא.

כי העיקר הוא שהחושך עצמו יאיר, כלומר, בחינת הפיכת החושך לאור. ועל כך אמרו חז"ל (סוטה מט): "על מה העולם מתקיים? על אמן יהא שמיה רבא של האגדה".

המטרה היא שהחושך עצמו יאיר: "החושך נהפך לאור". הגמרא שואלת מה מקיים את העולם בשעות קשות, ומשיבה: אמירת "אמן יהא שמיה רבא" לאחר לימוד אגדה.

כי אגדתא הוא בח"י תרגום שכל התלמוד הוא¹⁴² בלי תרגום. ותרגום הוא בח"י אחוריים דקדושה^{143, 144} כנודע.

כי האגדה היא בחינת תרגום, שהרי כל התלמוד הוא בלשון תרגום; והתרגום הוא בחינת אחוריים של הקדושה, כידוע.

האגדה נלמדת בארמית, לשון התרגום, וכך גם התלמוד כולו. התרגום מכונה "אחוריים" של הקדושה — הצד החיצוני שלה.

וכשנמשך להיות שמיה רבא מברך ונמשך גם בבחי' תרגום שהוא בבחי' אחוריים אזי אתהפכא חשוכא לנהורא וזהו עיקר קיום העולם:

וכאשר נמשכת המשכה עד ש"שמו הגדול מבורך", והיא מגיעה גם לבחינת התרגום, שהיא בחינת אחוריים, אז החושך נהפך לאור; וזהו עיקר קיומו של העולם.

כאשר י"הא שמיה רבא" ממשיך את אור ה' גם אל הארמית, "האחוריים" של הקדושה, החושך עצמו נהפך לאור. הפיכה זו היא שמקיימת את העולם באמת.

בעבודה

ההתבוננות בכך שהעולם הוא כאין לפני ה' צריכה לעורר בנפש געגוע להתבטל אליו, ולהפנות את הלב מתענוגי העולם, אפילו הקטנים שבהם, אל התענוג בה', כפי שקורה בתפילה. לימוד התורה צריך להיות משולב במצוות ובמעשי חסד, ובייחוד בצדקה: הם הנר שבאמצעותו אור התורה מאיר לאדם ומגיע אפילו למקומות החשוכים ביותר.

שאלות לשיחה

1. מדוע אומר המאמר שהחומר נוצר מדיבורו של ה' והצורה מרצונו, ומה תורם כל אחד מהם לקיומו של העולם כ"ישי"?
2. כיצד יכול העולם להיראות עצמאי אם הו"י מושל בשם אלקים? מה ממחיש על כך תהילים קי"ד?
3. באיזה מובן האותיות אינן נוצרות בפה, ומדוע הדבר חשוב לתפילה ולתורה?
4. מדוע, לפי המשל של האוויר והלהבה, תורה בלי מעשי חסד חסרה את אורה?
5. מדוע צריך אור נר חנוכה להגיע לצד שמאל ולרשות הרבים, ומדוע הדבר תלוי במזוזה שמימין?

הערות

פסקה 1

1 נר חנוכה

ההערה מציינת שבכרך כתבייד 284 רשום המאמר הזה עם השנה תק"ע (1809-10).

הערת קה"ת

בבוכ 284 רשום: תק"ע. ראה לעיל בציונים לכ"ק אדמו"ר זי"ע. המאמר עם הגהות באוה"ת בראשית כרך ה תתקמ"ד, ב. הערות תתקנ"ב, א. ובכרך ז תתתנ"ו, ב. תתתנ"ח, ב (כנראה קיצורים). חלק באוה"ת נ"ך כרך א ע' תקסח ובאוה"ת נ"ך כרך ג ע' אשנ"ו. ראה דרך מצותיך מצות נר חנוכה עד, ב. סה"מ תרכ"ט (הוצאת תשנ"ב) ע' טו. וראה גם ד"ה ת"ר נ"ח תרמ"ג.

2 נר חנוכה מצוה להניח

רבה מלמד שיש להניח את נר חנוכה בתוך טפח לפתח, והגמרא מסיקה שיש להניחו משמאל, כך שר נר חנוכה יהיה משמאל והמזוזה מימין. המאמר שואל מדוע ההלכה מחלקת ביניהם באופן זה.

Shabbat 22a:2-3 שבת כ"ב א"ב-ג'

אמר רבה: נר חנוכה מצוה להניח בטפח הפתח. והיכא מנח לקה? רב אחא בריה דרבא אמר: מימין רב שמואל מדפתי אמר: משמאל. והילכתא משמאל, כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין. אמר רב יהודה אמר רב אסי אמר רב: אסור להצות מעות כנגד נר חנוכה. כי אמריתא קמיה דשמואל, אמר לי: וכי נר קדושה יש בה? מתקרי לה רב יוסף: וכי דם קדושה יש בו? דתניא "ושפך ... וכסה" — במה ששפך יכסה. שלא יכסנו כרגל, ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שבת כב, א.

3 מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל

שם נשאלת השאלה: המנורה שבמקדש עמדה דווקא בדרום, ואם כן מדוע מניחים את נר חנוכה משמאל? ההערה מפנה את הקורא לשם לדיון בנושא.

הערת קה"ת

כגירסת הרי"ף והרמב"ם הלי חנוכה פ"ד ה"ז ובשו"ע או"ח סי' תרע"א. וראה בסה"מ הנחות תרי"ד תרס"ו ע' לו שהקשה הלא המנורה היתה בדרום דוקא למה נר חנוכה משמאל. ע"ש.

4 מזוזה מימין ונ"ח משמאל

הרמב"ם פוסק שיש להניח את הנר משמאל לפתח, כך שהמזוזה תהיה מימין ונר חנוכה משמאל; בהערת קה"ת נאמר שנוסח המאמר הולך לפי קריאה זו.

Mishneh Torah, Scroll of Esther and Hanukkah 4:7 תורה, הלכות מגילה וחנוכה ד:ז'

נר חנוכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ בטפח הפתח על שמאל הנכנס לבית כדי שתהיה מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל. ואם היה דר בעליה מניחו בחלון הסמוכה לרשות הרבים. ונר חנוכה שהניחו למעלה מעשרים אמה לא עשה כלום לפי שאינו נכר:

It is a commandment to place the Chanukah lamp at the entrance of one's house from the outside within the hand-breadth adjacent to [the edge of] the entrance, so that the

mezuzah will be to the right and the Chanukah lamp to the left. And if he was living in an attic, he places it in the window that is adjacent to the public domain. One who has placed the Chanukah lamp above twenty ells has not done anything, because it is not recognizable.

Torat Emet 363 (Public Domain) • Sefaria Edition. Translated by R. Francis Nataf, 2019 (CC0)

5 מזוזה מימין ונ"ח משמאל

השולחן ערוך פוסק שיש להניח את הנר בטפח הסמוך לפתח, משמאל, "כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל", ואם אין מזוזה בפתח — מימין. המאמר מצטט את ההלכה בנוסח זה.

Shulchan Arukh, Orach Chayim 671:7 תע"א:ז'

מצו להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכי משמאל ואם אין מזוזה בפתח מניחו מימין ואם הניחו בדלי עצמו יניחנו מחציו של כניסי לצד שמאל: הגה ומיהו בזמן הזה שכולו מדליקין בפנים ואין היכר לבני רשות הרבים כלל אין לחוש כל כך אם אין מדליקין בטפח הסמוך לפתח ומ"מ המנהג להדליק בטפח הסמוך לפתח כמו בימיהם ואין לשנות אלא אם כן רבים בני הבית שעדיף יותר להדליק כל אחד במקום מיוחד מלערב הנרות ביחד ואין היכר כמה נרות מדליקין ומ"מ יזהר שלא להדליק במקום שמדליקין הנרות ...

It is a mitzvah to place [the Hanukkah light] in the hands-breadth closest to the entrance on the left, so as to have the mezuzah on the right and the Hanukkah light on the left. But if there is no mezuzah in the entrance, he should place [the Hanukkah light] on the right. If one places it in the doorway itself, he should place it on the leftmost half of the entrance. Rem"a: However nowadays, when all kindle inside, and there is no distinction for the people of the public

...

Maginei Eretz: Shulchan Aruch Orach Chaim, Lemberg, 1893 (Public Domain) • Wikisource Shulchan Aruch (CC-BY-SA)

6 אך יובן בהקדים ביאור

ההערה מפנה לעמוד באור התורה על נ"ך שבו מופיע קטע זה של הביאור; בהערה הראשונה על המאמר נאמר שחלק ממנו נדפס שם.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת נ"ך ע' תקסט.

7 כל אשר חפץ ה' עשה

"כל אשר חפץ ה' עשה, בשמים ובארץ". המאמר מפרש זאת כבריאה שנעשתה על ידי רצונו של ה' בלבד, וקושר זאת בהמשך לצורת הדברים.

Psalms 135:6 תהילים קל"ה:ו'

כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ כימים וכל תהומות:

Whatsoever the L-RD pleased, that hath He done, In heaven; and in earth, in the seas and in all deeps

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קלה, ו.

8 והנה החומר נברא בדבר ה'

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Or HaTorah.

הערת קה"ת

באזה"ת חנוכה כרך ה תתקנ"ג, א יש הערה לכאן. ובד"ה ויגש אליו תרמ"ד ע"ר עם הגהות. ובמאמרי הצ"צ הנחות תרס"ד ע"ל. המאמר הוא משנת תק"ע. ראה ברשימת המאמרים שם.

9 בדבר ה' שמים נעשו

"בדבר ה' שמים נעשו". זוהי בריאה באמצעות דיבור, והמאמר יקשר זאת בהמשך לעניין החומר של הדברים.

Psalms 33:6 תהילים ל"ג:ו

בְּדָבָר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּי כָל־צִבְאוֹם:

By the word of the L-RD were the heavens made; And all the host of them by the breath of His mouth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהילים לג, ו. באזה"ת שמות ע"ק. בסה"מ תרס"ט ע"קפט מציין לכאן.

פסוקה 2

10 ובע"מ נברא העולם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות ה, א.

11 ובע"מ נברא העולם

המשנה מלמדת שהעולם נברא בעשרה מאמרות, ושאלת מדוע, הרי מאמר אחד היה מספיק. המאמר משתמש בכך כדי להדגיש שהעולם נברא באמצעות דיבור.

Pirkei Avot 5:1 משנה אבות ה':א

בַּעֲשָׂרָה מֵאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וְמָה תִּלְמֹד לֹמֵר, וְהֵלֵא בְּמֵאֲמָר אֶחָד יָכוֹל לְהִבְרָאוֹת, אֲלֵא לְהַפְרֵעַ מִן הָרָשָׁעִים שֶׁמֵּאֲבִידִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מֵאֲמָרוֹת, וְלִמֵּן שָׂכָר טוֹב לְצַדִּיקִים שֶׁמְקַיְמִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מֵאֲמָרוֹת:

With ten utterances the world was created. And what does this teach, for surely it could have been created with one utterance? But this was so in order to punish the wicked who destroy the world that was created with ten utterances, And to give a good reward to the righteous who maintain the world that was created with ten utterances

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

12 שלכל הדברים יש חומר וצורה

ההערה מציינת שהקטע הזה על חומר וצורה מועתק שם.

הערת קה"ת

נעתק בסה"מ תרכ"ט (תשנ"ב) ע"י יו. ובסה"מ תרמ"ד שם. בענין חומר וצורה ראה גם סה"מ תרנ"ו ע"י ש"ח ואל"ך. ובסה"מ תרס"ג ע"קטו. בד"ה וישלח יעקב תרע"ג (בהמשך תער"ב). חלק עם הגהות מכאן נעתק בקונטרס עץ החיים בתחלתו. ובהערות שם מציין כ"ק אדמו"ר ז"ע לד"ה ויקם עדות ביעקב ת"ש ע"י 52. ד"ה אלפים שנה תשי"א. בסה"מ תרס"ה ע"י עד מציין לכאן. בסה"מ תרמ"ד ע"י רט נוסף הגה"ה: [וי"ל בעולמות עליונים יותר הם אור וכלי].

13 יש חומר וצורה

ההערה מפנה לשם בנושא חומר וצורה. הקטע שמתחיל באותו טור עוסק בנשמה שנופחה בגוף בעולם הזה וניתנת במלוואה לעתיד לבוא, ומביא את לשון הוזהר "את רוחיה ויאיתי רוחיה", שהמאמר הזה משתמש בה גם בהמשך.

הערת קה"ת

ראה ה"ל יסוה"ת פ"ב ה"ג. מו"נ ח"א פ"ז. בענין חומר וצורה ראה לקו"ת האזינו עב, ב.

14 יש חומר וצורה

הרמב"ם מחלק את הנבראים לשלושה סוגים: ישויות המורכבות מחומר וצורה, שבאות וחולפות; הגלגלים והכוכבים, שצורתם קבועה; והמלאכים, שהם צורה ללא חומר. בהערת קה"ת מצטטים אותו בקשר לחומר ולצורה הנוכחים כאן.

Mishneh Torah, Foundations of the Torah 2:3 משנה תורה,

הלכות יסודי התורה ב'ג:

כָּל מַה שֶּׁנִּבְרָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ נִחְלַק לְשִׁלְשֵׁה חִלְקִים. מִהֵן בְּרוּאִים שֶׁהֵן מְחַבְּרִים מִגִּלְגָּלִים וְהֵם הַיּוֹם וְנִפְסָדִים תָּמִיד כְּמוֹ גּוֹפֹת הָאֶדָם וְהַבְּהֵמָה וְהַצִּמְחִים וְהַמִּתְכּוֹת. וּמִהֵן בְּרוּאִים שֶׁהֵן מְחַבְּרִים מִגִּלְגָּלִים וְהֵם מִשְׁתַּנִּין מִגּוּף לְגּוּף וּמִצּוּרָה לְצּוּרָה כְּמוֹ הָרָאשׁוֹנִים אֲלֵא צוּרָתָם קְבועָה לְעוֹלָם בְּגִלְגָּלִים וְאֵינָם מִשְׁתַּנִּין כְּמוֹ אֵלֶּיךָ. וְהֵם הַגִּלְגָּלִים וְהַכּוֹכָבִים שֶׁנִּבְרָאוּ. וְאֵין גִּלְגָּלִים כְּשֶׁאֵין גִּלְגָּלִים וְלֹא צוּרָתָם כְּשֶׁאֵין צוּרָתָם. וּמִהֵן בְּרוּאִים צוּרָה בְּלֹא גִלְגָּלִים ...

All that which the Holy One, blessed is He! created in His world, is divided into three types: (a) Composite creatures of matter and form; they are beings which undergo constant changes, as the bodies of man, beasts, plants and minerals; (b) Composite beings of matter and form which do not undergo changes of either body or form as the former, but their forms remain forever set in their body unchanged; they are: the planets and the stars around them; their matter ... is unlike other matter and their forms are

Torat Emet 363 (Public Domain) • Mishnah Torah, Yod ha-hazakah, trans. by Simon Glazer, 1927 (Public Domain)

15 או שמש וירח

הגהה שם מסבירה את עניין החומר של הדברים הנבראים באמצעות המדרש על השמים: ה' לקח אש ומים ועירב אותם, ומהם נעשו השמים. זהו החומר של השמים — עצמותם, אש ומים — וכך גם בכל נברא.

הערת קה"ת

בסה"מ תרמ"ד שם נוסף [וי"ל ענין החומר של הנבראים הוא כמ"ש במדרש על השמים נטל אש ומים [וטרפן] [ופתרן] זה בזה ומהם נעשה השמים, וזהו החומר של השמים פ"י עצם השמים שהוא מאש וממים וכן יובן בכל נברא כו'].

16 השמים והארץ הם כדורים

המילים כאן מצטטות את Avodah Zarah 3a:5-6. הקטע מופיע למטה.

Avodah Zarah 3a:5-6 עבודה זרה ג' א:ה'-ו'

... רבונן של עולם, כלום יש אב שפועל על בנו? דְּכָתִיב: "בְּנֵי בְכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל". אֲמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: שָׁמַיִם וָאָרֶץ יַעֲדוּ בָהֶם שְׁקִימוֹ אֶת הַתּוֹרָה כּוֹלֶה. אוֹמְרִים לְפָנָיו: רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שָׁמַיִם וָאָרֶץ נִגְעִין בְּעֵדוּתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חֲקוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שְׁמִתִּי", (דָּאֶמַר) [וְאֶמַר] רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ: מַאי דְּכָתִיב: "וַיְהִי עָרֶב

וְיִהְיֶה בִּקְרֵי יוֹם הַשְּׁשִׁי? מִלְמַד שֶׁהַתְּנָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עִם מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, וְאָמַר: אִם יִשְׂרָאֵל מִקְבְּלִין אֶת ...
William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)
Avodah Zarah 41a עבודה זרה מ"א א
הערת קה"ת
ראה ירושלמי ע"ז ג, א. וראה ע"ז מא, א תוסי' ד"ה ככדור.

17 השמים והארץ הם כדורים

בתלמוד הירושלמי מסופר שאלכסנדר מוקדון התרומם לגובה רב כל כך, עד שראה את העולם ככדור; משום כך תיאר אותו אוֹחוֹ ככדור. בהערת קה"ת מצטטים זאת בקשר לצורתם הכדורית של השמים והארץ הנזכרת כאן.

Jerusalem Talmud Avodah Zarah 3:1 תלמוד ירושלמי עבודה זרה ג:א'

18 ומן הארץ לרקיע כו'

הגהה שם מוסיפה: "נמצא שצריך לצייר צורת השטח כפי אותו המרחק".
הערת קה"ת
בסה"מ תרמ"ד שם נוסף: נמצא צ"ל ציור השטח ע"ד ריחוק כזה.

19 והשמש והירח הם גלגלים מאירים כו'

ההערה מציינת שביאור לקטע הזה מובא שם.
הערת קה"ת
בסה"מ תרכ"ט (תשנ"ב) ע' יז ואילך יש ביאור לכאן.

20 וכן עד"ז בכל דבר נברא

הגהה שם מוסיפה שבעולמות הדומם, הצומח, החי והמדבר, האופן שבו צורתו של כל דבר נראית — אורכו ורוחבו, ואם יש לו קרניים או שהוא משולש — הוא צורתו.
הערת קה"ת
בסה"מ תרמ"ד שם נוסף: ודצח"מ אופן ציורו שיהי' כך בארכו ורחבו או בעל קרנות או משולש ז"ע הציור.

21 אדם הוליד בן "בדמותו כצלמו". המאמר משתמש בביטוי הזה כהתייחס לצורה הייחודית של כל נברא.

Genesis 5:3 בראשית ה:ג'
וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיֻּלְּד בְּדִמּוּתוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת:
And Adam lived a hundred and thirty years, and begot a son in his own likeness, after his image; and called his name Seth.
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 3

22 יהי אור

"ויאמר ה': יהי אור, ויהי אור". המאמר מבאר שאמירה זו הביאה את האור עצמו לידי מציאות — יש מאין.
Genesis 1:3 בראשית א:ג'
וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אוֹר:
'And G-d said: 'Let there be light.' And there was light
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

23 יהי רקיע

"ויאמר ה': יהי רקיע בתוך המים". האמירה הביאה את הרקיע לידי

מציאות; צורתו, כפי שמבאר המאמר, באה מרצונו של ה'.

Genesis 1:6 בראשית א:ו'
וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מְבָדִיל בֵּין מַיִם לְמַיִם:
And G-d said: 'Let there be a firmament in the midst of the waters, and let it divide the waters from the waters'
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

24 נתהווה הרקיע מאין לישי

הגהה שם אוספת מקבילות ומציינת שהמאמר האחד והכולל נחלק לעשרה מאמרות כדי להביא את מציאות ה"יש" לידי התהוות, על ידי חלוקתה בכוחו של אין סוף; היא מציעה שזו גם כוונת הדברים כאן.
הערת קה"ת
בסה"מ תרמ"ד שם נוסף [ע' בתו"א ד"ה מזוזה מימין (הכוונה לכאן) ובהביאור הג' לד"ה יביאו לבוש מל' ובלקו"ת בהביאור לד"ה לבכתני דרוש הב']. ועמ"ש בד"ה להבין ע' מצות [אכילת] המצה מ"ג, ובד"ה מה רבו מעשיך ה' מ"ד, שהמאמר א' הוא הכלל, ונפרטו בע"מ להיות מציאות היש, ונפרטו בכח הא"ס, וי"ל שכמו"כ הכוונה כאן וד"ל].

25 אופן צורת הרקיע . . בחפץ ה'

הקטע שם שואל מדוע הבריאה נקראת "יש מאין", ומשיב בפסוק "כי שמש ומגן הוי אלקים": הוי' דומה לשמש עצמה, ואלקים למגן שמסתיר אותה, כך שרק זיו קלוש מאיר; בלי המגן היה הזיו מתבטל במקורו. והו' אותו תפקיד שהמאמר מייחס לאלקים, המאפשר לעולם להיראות כ"יש".

הערת קה"ת
ראה לקו"ת ר"ה נה, סע"א ועד"ז היו העולמות. ראה באוה"ת כרך ז תתנתח, ב דמ"ש בלקו"ת שם מתאחד עם משי"כ שהצורה נעשה בחפץ ה' בחי' מה שעלה במחשבה והחומר והעשי' נתהווה מהדבור יש מאין והיינו בגשמיות כפי הצורה הרוחני' שנתהווה ע"י המחשבה והרצון שהי' עיגול השמים כמו ע"ס דעגולים דאצי' או בריאה, ע"ש. ובסה"מ תרמ"ד ע' רי נוסף: עד"מ או ציור שארי פרטי הנברא" דצח"מ: בדמותו.

26 בחפץ ה' שלא בא לכלל גילוי

המאמר ההוא אומר שכאן תורה אור מסביר את חפץ ה' כמדרגת סובב, ואת הצורה כצורתו החיצונית של החומר, כגון השמים העגולים והכדוריים, שנובעת דווקא מסובב; ואילו במקום אחר מוסברת הצורה כחיות שבתוך הנברא, ממלא.

הערת קה"ת
בד"ה ביום השמע"צ עת"ר כי "ושם מבואר [בתו"א] דבחי' חפץ ה' זהו בחי' סוכ"ע, וענין הצורה פי' שם צורת החומר וכמו השמים בציורו שהוא עגולי וכדורי וכה"ג בכל דבר הציור שלו שזהו מבחי' הסובב דוקא כו', והמבואר כאן הוא שהצורה הוא החיות שבהנברא והוא מבחי' ממכ"ע כו', ועמ"ש בד"ה בשעה שהקדימו רס"ג עכ"ל.

27 והנה מה שנברא החומר במאמר

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: **Or HaTorah**.
הערת קה"ת
באוה"ת חנוכה כרך ה תתקנ"ג, ב יש הערה לכאן.

28 והנה מה שנברא החומר במאמר

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: **Or HaTorah**.
הערת קה"ת
באוה"ת חנוכה כרך ה תתקנ"ג, ב יש הערה לכאן.

29 אדם הוליד בן "בדמותו כצלמו". המאמר משתמש בביטוי הזה לתיאור

צורתו המסוימת של הרקיע, שבאה מרצונו של ה'.

Genesis 5:3 בראשית ה':ג

וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמָאתָּ שָׁנָה וַיֹּלֶד בְּדַמּוּתוֹ כְּצִלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת:
And Adam lived a hundred and thirty years, and begot a son
in his own likeness, after his image; and called his name
Seth.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 4

30 הוא מפני

הגהה שם מסבירה: אילו העולמות היו מתגלים כפי שהם כלולים ברצונו של ה', לא היה יכול להיות "יש" גשמי; העולם היה רוחני ובטל במציאות, כשם שלאורך השתלשלות העולמות המסובב בטל לסיבתו, כמו מדות שנוולדות מן השכל כאשר אדם רואה שדבר מסוים טוב.

הערת קה"ת

בסה"מ תרמ"ד ע' רי נוסף: הוא מפני (שאם ה' מתגלים העולמות כמו שהם כלולים ועומדים בבחי' חפץ ה') אז לא ה' יכול להיות התהוות היש הגשמי רק שהי' העולם רוחני והי' בבחי' ביטול במציאות ממש, וכמו שאנו רואים בכל בחי' השתלשלות עו"ש שהעלול בטל לעילה כמו למשל מדות משכל שהמדות נולדים מן השכל, וכמו שאנו רואים שאם מתבונן בשכלו שהדבר ההוא טוב לפניו אזי נולד לו אהבה לזה, ע"ש עוד בזה.

31 שהי' העולם בטל במציאות ממש

שם מוסבר ש"בטל במציאות" פירושו כמו העולמות הנסתרים שאינם מתגלים.

הערת קה"ת

באוה"ת פ' שלח ע' תיקוב "ופי' בטל במציאות היינו ע"ד עלמין סתימין דלא אתגליין". ובקונטרס עה"ח ע' 16 ("כמו עולם האצילות וכמו עלמין דאתכסא בכלל שבטלים במציאות ולא הי' בבחי' נבראים דעדאת"ג כו') לפי שהי' מקבל מבחי' חכ' שהוא בחי' ביטול איהו וחיוהי חד". בהמשך תערי"ב ח"א פ' רכא מבאר זה "והכוונה שם [בתו"א כאן] על הביטול במהות היש כו', שהרי גם ההארה דבחי' דבר ה' פועל ג"כ הביטול בהנברא כו', וענין הצורה שמבחי' חפץ ה' הוא להיות הביטול בעצם המהות כו' וכמ"ש במ"א ע"ש. וראה גם בסה"מ תרס"ח ב"ה שובח ישראל ע' יח ושם מציין גם לעיין ב"ה בשעה שהקדימו תרס"ג.

32 כי הוא צוה ונבראו

"יהללו את שם ה', כי הוא ציווה ונבראו". המאמר מפרש את "ציווה" כגזירת מלך, שבאמצעותה מגיע אל הנבראים רק שמו של ה', ולא נוכחותו.

Psalms 148:5 תהילים קמ"ח:ה

יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם ה' כִּי הוּא צִוָּה וַיִּבְרָא:

Let them praise the name of the L-RD; For He commanded,
and they were created

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמח, ה.

33 פ"י צוה מלשון מצות המלך

מוצע שציווי שייך למי שהוא נישא ושולט, כמו מלך ריבון המצווה וגו'; והמקבילה למעלה היא הדיבור העליון של מלכות.

Bava Batra 159a:10 כבא בתרא קנ"ט א:י

ומאי קושיא? דלמא גזירת מלך היא, דאיהו לא מהימן, ואחריני מהימני - ולא מושם דמשקרא! דאי לא תימא הכי, משה ואהרן לחותנם

- משום דלא מהימני הוא! אלא גזירת מלך הוא שלא יעידו להם, הקא נמי - גזירת מלך הוא שלא יעיד על כתב דו לחותנו!

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

בקונטרס עץ החיים שם "ייל דענין הצווי שייך במי שמתנשא ויש לו ממשלה ושליטה וכמו"כ הו"ע באשר דבר מלך שלטון שמצוה וגזור אומר, והדוגמא למעלה הוא בחי' הדבור עליון דבחי' מלי". ראה ב"ב קנט, א "גזירת המלך".

34 מלכותך מכ"ע

"מלכותך מלכות כל עולמים". המאמר מצטט זאת יחד עם "אין מלך בלא עם", כדי להראות שמלכות שולטת מלמעלה, באמצעות שם, ולא בכך שהיא נוכחת בתוך נתיניה.

Psalms 145:13 תהילים קמ"ה:יג

מְלִכּוּתְךָ מְלָכוּת כָּל־עֲלָמִים וּמִשְׁלֶתְךָ בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר:

Thy kingdom is a kingdom for all ages, And Thy dominion
endureth throughout all generations

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

35 אין מלך בלא עם

הקטע מסביר את שם אלקים כשלטון, על יסוד "אין מלך בלא עם": באמצעות הצמצומים שלו יכול להתקיים "יש" נפרד, כדי שלאחר מכן יוכל הי"ש להתבטל ל"אין". מידה זו נקראת גם שכינה, משום שהיא שוכנת בתוך הנבראים.

הערת קה"ת

נסמן לעיל ה, א. לקמן עג, ד.

36 בבחי' שם בלבד

מוצע ש"שם" עשוי להיות אותיות הדיבור העליון, שכן שם מורכב מאותיות; או, וסביר יותר, האור המקיף שמאיר מהתנשאותו של ה', הכוח העיקרי להוות, כאשר "דבר ה'" הוא הארה משמו.

הערת קה"ת

ראה בקונטרס עה"ח שם "וענין השם נ"ל שהן אותיות דבור העליון דשם הוא אותיות, ויותר נראה דהשם הוא בחי' האור מקיף שמאיר מבחי' הרוממות שזה עיקר כח ההתהוות, ובחי' דבר ה' זהו הארה מבחי' שמו שמהווה כנ"ל כו'".

פסוקה 5

37 יהללו את שם ה'

"יהללו את שם ה', כי הוא ציווה והם נבראו". המאמר רואה בדגש שבפסוק על "שם" ה' את המפתח: הבראה מגלה רק את שמו, כשם ששמו של מלך נקרא על ארצו.

Psalms 148:5 תהילים קמ"ח:ה

יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם ה' כִּי הוּא צִוָּה וַיִּבְרָא:

Let them praise the name of the L-RD; For He commanded,
and they were created

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמח, ה.

38 כח הפועל בנפעל

שם מוסבר שאין לומר שעצמות ה' "בראה" את העולמות, שכן "ברא" מרמז על כוח הפועל בנפעל ושייך רק לשמותיו, כגון אלקים; על עצמותו אפשר

לומר רק "הוא צוה ונברא", שכן גם האור המקיף אינו אלא "שמו בלבד".
הערת קה"ת
ראה לקמן צו, ג במ"מ. סה"מ תרנ"ד ע"י ואל"ך.

39 שר של מים שר של כו'

המדרש מספר על מלאכים שהם שרים על היסודות — מיכאל שר השלג וגבריאל שר האש — וכיניהם ה' עושה שלום. בהערת קה"ת מצוטט המדרש כמקור לביטוי "שר המים" כאן.

Shir HaShirim Rabbah 3:11-12 שיר השירים רבה ג:י"א-י"ב

... ודמות החיות מראיהם כנחלי אש, וכתוב (יחזקאל א, יד): והחיות יצאו ושוב כמראה הנק. ולא זה מכבה זה ולא זה מכבה זה. מיכאל שר של שלג, וגבריאל שר של אש, ולא זה מכבה זה ולא זה מדיק זה. אמר רבי אבין לא סוף דבר בין מלאך למלאך, אלא אפלו בין מלאך אחד שחציו שלג וחציו אש הקדוש ברוך הוא עושה שלום ביניהן, ואית לקה חמש אפין, ואלו הן (דניאל י, 1): וגויתו ופנניו כמראה כרק, ולא זה מדיק זה. כתוב אחד אומר (תהלים קד, ג): ...

Emerge, daughters of Zion, and gaze at King Solomon, at "the crown with which his mother crowned him on the day of his wedding, and on the day of the rejoicing of his heart" (Song of Songs 3:11). "Emerge, daughters of Zion, and gaze," sons who are conspicuous [metzuyanin] for me in haircut, in circumcision, in ritual fringes; "at King Solomon [Shlomo]," at the King who created perfect [shelemot] creations. He created the sun and the moon in their completeness, the stars and the constellations in their completeness.

... Bar Kappara

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת
ראה שהש"ר ג, יא.

40 שהם משמרי האופנים

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Etz Chaim.

הערת קה"ת
ראה ע"ח שער קיצור אבי"ע פ"ט.

פסוקה 6

41 עד המלאכים שהם שכלים נבדלים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
ראה מורה נבוכים ח"ב פ"ב. עיקרים מאמר ב פל"א.

42 פני אריי פני שור

בחזון המרכבה של יחזקאל, לכל אחת מהחיות יש פני אדם, פני אריה מימין, פני שור משמאל ופני נשר. המאמר מזהה את האריה והשור עם המלאכים העליונים ביותר, "השכלים הנבדלים".

Ezekiel 1:10 יחזקאל א:י

ודמות פניהם פני אדם ופני אריה אלהימין לארבעתם ופניי שור מהשמאל לארבעתם ופניי נשר לארבעתם:

As for the likeness of their faces, they had the face of a man; and they four had the face of a lion on the right side; and they four had the face of an ox on the left side; they four had also the face of an eagle

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

43 ונגלה כבוד ה'

בהערה נאמר שבאור התורה יש הערה על הקטע הזה.

הערת קה"ת
באוה"ת חנוכה כרך תתקנד, א יש הערה לכאן.

44 ונגלה כבוד ה'

ישעיהו מנבא: "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו". המאמר מציג זאת כתכלית הבריאה: שכבוד ה' יתגלה למטה כפי שהוא מתגלה למעלה.

Isaiah 40:5 ישעיהו מ:ה

ונגלה כבוד ה' וראו כל-פֶּשֶׁר יַחַדוּ כִּי פִי ה' דִּבֶּר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken .it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

45 קהלת אומר: "אחד גבוה מעל גבוה שומר, וגבוהים עליהם", ומתייחס לדרגות של סמכות. המאמר מחיל את הדברים על המדרגות העולות של הנבראים.

Ecclesiastes 5:7 קהלת ה:ז

אם-עשק רש וגזל משפט וצדק תראה במדינה אליהם עליהם, ומתייחס גבה מעל גבה שומר וגבהים עליהם:

If thou seest the oppression of the poor, and the violent perverting of justice and righteousness in the state, marvel not at the matter; for one higher than the high watcheth, and there are higher than they

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 7

46 כי עין בעין יראו

ישעיהו מנבא ש"עין בעין יראו" כאשר ה' ישוב לציון. המאמר מפרש זאת כהתגלות גלויה של זמן העתיד לבוא, שתלויה בעבודתנו כעת.

Isaiah 52:8 ישעיהו נ"ב:ח

קול צפירה נשא קול יחדו ירגנו כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון:

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to Zion

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי נב, ח.

47 היום לעשותם

משה אומר לישראל לשמור את המצוות "אשר אנכי מצווך היום לעשותם". התלמוד (Eruvin 22a) דורש: היום, בעולם הזה, לעשותם; ומחר, בעולם הבא, לקבל את שכרם.

Deuteronomy 7:11 דברים ז:יא

ושמרת את-המצוה ואת-החקים ואת-המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם:

Thou shalt therefore keep the commandment, and the statutes, and the ordinances, which I command thee this day, to do them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

48 וכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב . . להמשיך בחלקו

המשנה מלמדת שלכל ישראל יש חלק לעולם הבא. המאמר מפרש את המילה "חלק" כמנה של כל אדם בהתגלות העתידה, שעליו להמשיך בעצמו.

Sanhedrin 90a:15 סנהדרין צ"א:ט"ו

מתני' כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר: "ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצח מטעם מעשה ידי להתפאר". ואלו שאין להם חלק לעולם הבא: האומר אין תחיית המתים מן התורה, ואין תורה מן השמים, ואפיקורוס.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

סנהדרין צ, א. ראה באוה"ת וירא כרך ז תתשפד, ב שמציינ לכאן: ועוה"ב נקי ארץ כמ"ש ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ, ולהמשיך בחלקו זהו ענין והשביחה".

49 כי אני הוי' לא שנית

"כי אני הוי' לא שנית". המאמר מביא פסוק זה כדי להראות שבריאת העולם לא חוללה שינוי בה'.

Malachi 3:6 מלאכי ג"ו

כי אני ה' לא שנית ואתם בגנייעקב לא כלייתם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

50 וכשיכבה כאורה

"גם חושך לא יחשיך ממך, ולילה כיום יאיר; כשיכבה כאורה". המאמר מביא פסוק זה כדי להראות שהעולם אינו מסתיר דבר מה'.

Psalms 139:12 תהילים קל"ט:י"ב

גם־חֹשֶׁךְ לֹא־יִחְשֹׁךְ מִמֶּךָ וְלֵילָה כְּיוֹם יֵאִיר כִּשְׁכִּיבָה כְּאוֹרָה:

Even the darkness is not too dark for Thee, But the night shineth as the day; The darkness is even as the light

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

51 קמיה כולא כלא חשיב

הזוהר אומר שה' הוא שורש כל העולמות, "וכלא קמיה כלא חשיב", כפי שנאמר בדניאל: "וכל דיירי ארעה כלא חשיבין". המאמר לומד מכך שלמעלה ולמטה שווים לפניו.

Zohar, Introduction 20:188-22:199 ספר הזוהר, הקדמה כ"קפ"ח-כ"ב:קצ"ט

The genuine type is that which makes a man fear his Master because He is the mighty ruler, the rock and foundation of all worlds, before whom all existing things are as nought, as it has been said: "and all the inhabitants of the earth are as nought" (Dan. 4, 32), and place his goal in that spot which is called yir'ah (fear).

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

פסקה 8

52 ופי' מכל אלקים

הוא מסביר שהכוונה כאן היא להשיב כיצד אפשר לומר שהוי' גדול "מכל אלקים", ושם העניין מוסבר בהרחבה בדרך אחרת.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת פי יתרו ע' תשמא. שהכוונה כאן לתרץ דאיך שייך כי גדול הוי' מכל אלקים, ע"ש בארוכה שפי' באופן אחר, וראה שם ע' תשנד.

53 כי אני ידעתי כי גדול

"כי ידעתי כי גדול ה', ואדונינו מכל אלקים". המאמר מפרש את "כל אלקים" כמתייחס למאה ועשרים הצירופים של שם אלקים, שעליהם הוי' שולט; הסוגריים חוזרים לפתיחת הפסוק: "כי ידעתי".

Psalms 135:5 תהילים קל"ה:ה

כי אני ידעתי כי גדול ה' ואדונינו מכל־אלקים:

For I know that the L-RD is great, And that our L-rd is above all gods

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קלה, ה.

54 עוב ה' את הארץ

בחזון יחזקאל אומרים וקני ישראל, הפועלים בחשכה: "אין ה' רואה אותנו, ה' עוב את הארץ". המאמר מביא את המילים כביטוי לתפיסתם של מי שאינם רואים שהוי' שולט בעולם.

Ezekiel 8:12 יחזקאל ח':י"ב

ויאמר אלי ה'ראית בן־אדם אשר וקני בית־ישראל עשים בחשך איש בחדרי משכיתו כי אמרים אין ה' ראה אתנו עוב ה' את־הארץ:

Then said He unto me: 'Son of man, hast thou seen what the elders of the house of Israel do in the dark, every man in his chambers of imagery? for they say: The L-RD seeth us not, the L-RD hath forsaken the land'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יחזקאל ח, יב.

55 לא ידעתי את ה'

פרעה משיב למשה: "מי ה' אשר אשמע בקולו? לא ידעתי את ה'". המאמר מפרש את דבריו כסירוב להכיר בשם הוי'.

Exodus 5:2 שמות ה':ב'

ויאמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקלו לשלח את־ישראל לא ידעתי את־ה' וגם את־ישראל לא אשלח:

And Pharaoh said: 'Who is the L-RD, that I should hearken unto His voice to let Israel go? I know not the L-RD, and moreover I will not let Israel go'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות ה, ב.

56 אחרי שנתגיר

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה דברים רבה א, ח.

57 אחר שנתגיר

המדרש אומר שיתרו יכול היה לומר בצדק "עתה ידעתי": הוא עבר בכל מקדשי העבודה הזרה שבעולם ולא מצא בהם דבר ממשי, ורק לאחר מכן בא

61 ביום עשות ה' אלקים

"ביום עשות הוי" אלקים ארץ ושמים". לאחר ששת ימי הבריאה, שבהם נזכר אלקים בלבד, הפסוק הזה מצרף את הוי", שם הרחמים, לאלקים.

Genesis 2:4 בראשית ב':ד'

אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:

These are the generations of the heaven and of the earth when they were created, in the day that the L-RD G-d made earth and heaven.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב, ד.

62 למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם

בעל המזמור שואל מדוע יאמרו הגוים "איה נא אלקיהם?", והפסוק הבא משיב: "ואלקינו בשמים, כל אשר חפץ עשה"; המאמר מפרש את "איה?" כאלקות בהעלם, ומשיב באותן מילים. (בהערת קה"ת נדפס 115:3; השאלה היא בפסוק 2.)

Psalms 115:2 תהילים קט"ו:ב'

לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵי־הֵנָּה אֱלֹהֵיהֶם:

'Wherefore should the nations say: 'Where is now their G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קטו, ג.

63 כל אשר חפץ הוי"ה עשה

"כל אשר חפץ ה' עשה, בשמים ובארץ". המאמר מסיים את הפסקה בפסוק זה כדי לומר שהוי", ולא אלקים בלבד, פועל בעולם.

Psalms 135:6 תהילים קל"ה:ו'

כָּל אֲשֶׁר־חָפֵץ ה' עָשָׂה בַשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בַּיָּמִים וְכָל־תְּהוֹמוֹת:

Whatsoever the L-RD pleased, that hath He done, In heaven ;and in earth, in the seas and in all deeps

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 10

64 הים ראה וינס

"הים ראה וינס, הירדן ייסוב לאחור". מזמור קי"ד מזכיר את יציאת מצרים, שבה הטבע פינה את מקומו; המאמר מפרש זאת כהנהגת הוי"ה את אלקים, שם הטבע.

Psalms 114:3 תהילים קי"ד:ג'

הַיָּם רָאָה וַיִּנָּס וַיִּהְיֶה הַיַּרְדֵּן יָסֹב לְאַחֹר:

.The sea saw it, and fled; The Jordan turned backward

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

65 ההופכי הצור

ה' "הופך הצור לאגם מים, חלמיש למעיניו מים". המאמר מציין שהחלמיש שייך ליסוד האש, ובכל זאת יצאו ממנו מים: הוי"ה משנה את הטבע.

Psalms 114:8 תהילים קי"ד:ח'

הַהֹפֵכִי הַצּוֹר אֲגָם־מַיִם חֲלָמִישׁ לְמַעֲיְנֵי־מַיִם:

Who turned the rock into a pool of water, The flint into a fountain of waters

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

והתנייר. (בהערת קה"ת מצוין 1:8; לפי המספור של ספריא, הקטע הוא 1:5.)

Devarim Rabbah 1:5 דברים רבה א':ה'

58 עתה ידעתי כי גדול ה'

לאחר ששמע את כל מה שעשה ה' למען ישראל, אומר יתרו: "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים"; המאמר מפרש זאת כהכרה בכך שהוי"ה שולט בכל כוחות ההסתר. (בהערת קה"ת מצוין 18:1; המילים מופיעות בפסוק 11.)

Exodus 18:11 שמות י"ח:יא'

עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל ה' מִכָּל־הָאֱלֹקִים כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר זָדוּ עָלֵיהֶם:

Now I know that the L-RD is greater than all gods; yea, for '.that they dealt proudly against them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יח, א. ראה לקו"ש חט"ז ע' 201 הערה 73.

59 כל אשר חפץ הוי"ה נמשך ועשה גם בשמים ובארץ

"כל אשר חפץ ה' עשה, בשמים ובארץ". המאמר מפרש זאת כרצון הוי"ה המגיע לשמים ולא רק דבר את צורתו.

Psalms 135:6 תהילים קל"ה:ו'

כָּל אֲשֶׁר־חָפֵץ ה' עָשָׂה בַשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בַּיָּמִים וְכָל־תְּהוֹמוֹת:

Whatsoever the L-RD pleased, that hath He done, In heaven ;and in earth, in the seas and in all deeps

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 9

60 שיתף מדה"ר

רש"י מסביר מדוע בסיפור הבריאה נאמר "אלקים ברא" ולא הוי": בתחילה עלה במחשבה לפני ה' לברוא את העולם במידת הדין, אך ראה שאין העולם יכול להתקיים, הקדים את מידת הרחמים ושיתף אותה עם מידת הדין, כפי שנאמר: "ביום עשות הוי" אלקים ארץ ושמים". המאמר מתבסס על דברי רש"י אלה.

Rashi on Genesis 1:1:3 רש"י על בראשית א':א':ג'

ברא אלקים ולא נֶאֱמַר בְּרָא ה', שֶׁבְּתַחֲלָה עָלָה בְּמַחְשָׁבָה לְבְרָאתוֹ בְּמִדַּת הַדִּין, רָאָה שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם, הִקְדִּים מִדַּת רַחֲמִים וְשִׁתְּפָה לְמֶה"ד, וְהֵינּוּ דֹכְתִּיב בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:

ברא אלהים GOD [AS JUDGE] CREATED — It does not state the L-rd (the Merciful One) created, because at first G-d "intended to create it (the world) to be placed under the attribute (rule) of strict justice, but He realised that the world could not thus endure and therefore gave precedence to Divine Mercy allying it with Divine Justice. It is to this that what is written in (Genesis 2:4) alludes — "In the day that the "L-rd G-d made earth and heaven

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

66 מי לי בשמים

"את מי יש לי בשמים, ועמך לא חפצתי בארץ". המאמר מצטט פסוק זה בנוגע לנשמה שאינה רוצה דבר מלבד לדבוק בה'.

Psalms 73:25 תהילים ע"ג:כ"ה

מִי־לִי בִשְׁמִים וְעִמָּךְ לֹא־חָפְצָתִי בָאָרֶץ:

Whom have I in heaven but Thee? And beside Thee I desire none upon earth.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים עג, כה.

67 מאן דלא טעים מרירי למיתקו

בהקדמת הזוהר שואלת הישיבה של מעלה מי מבין הבאים "הפך חושך לאור וטעם מר למתוק" לפני שהגיע לשם, ומכריזה שמי שלא השתוקק לכך בכל יום "אין לו חלק כאן". המאמר מצטט זאת כמטרתה של עבודת ה'.

Zohar I, 4a זח"א ד, א

הערת קה"ת

זח"א ד, א. ראה באוה"ת דרושים לחנוכה (כרך ב) שלה, א שמציין לד"ה ויחל משה דשם פי' דטעים מרירי למיתקא זהו גבוה ממהפך חושבא לנהורא ע"ש.

68 חשוכא לנהורא

הכוונה ללקוטי תורה, ואתחנן 2a, ונאמר שם כי "טעימת המר כמתוק" היא עניינם של "השמחים בייסורים".

הערת קה"ת

ביהל אור ע' טו מציין ללקו"ת ואתחנן ב, א. וטעמין מרירי למיתקא זהו ענין השמחים ביסורים.

69 שהיה מסלסל בשערו

המדרש מספר שלאחר שיוסף הופקד על בית אדוניו, הוא התחיל לאכול ולשתות ולסלסל בשערו. אמר ה': "אביך מתאבל עליך בשק ואפר, ואתה מסלסל בשעריך גבירתך תתגרה בך", ועל כן "ותישא אשת אדוניו את עיניה".

Midrash Tanchuma, Vayeshev 8:3 מדרש תנחומא, וישב ח"ג

כִּי־נָתַן שְׂרָאָה רַבּוֹ כֶּן, מִסֵּר לּוֹ אֶת כָּל הַמִּפְתָּחוֹת וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ אַחֲרָיו כְּלוּם, שֶׁכֵּן אָמַר, הֵן אֲדֹנִי לֹא יָדַע אֹתִי מִה בְּבִית. כִּי־נָתַן שְׂרָאָה יוֹסֵף אֶת עֲצָמוֹ בְּכֶךְ, הִתְחִיל אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה, מְסַלֵּסל בְּשַׁעְרוֹ, וְאוֹמֵר כְּרוֹךְ הַמָּקוֹם שֶׁהִשְׁכִּיחֵנִי בֵּית אָבִי. אָמַר לּוֹ הַקִּדּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אָבִיךָ מֵתָאבֵּל עָלֶיךָ בְּשֶׁק וְאֵפֶר, וְאַתָּה אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמְסַלֵּסל בְּשַׁעְרֶךָ, הֲרִי אֲדוֹנֶתְךָ מְזֻדְּגָנָה לָךְ וּמִצְרָה לָךְ. לָכֵךְ כָּתִיב: וְתִשָּׂא אִשְׁתְּ אֲדֹנֶיךָ. וְיִמָּאן.

When his master became aware of this, he entrusted him with the keys of the household, and concerned himself no longer with any household matters, as is said: Behold, my master, having me, knoweth not what is in the house (ibid., v. 8). As soon as he realized his own importance, he began to eat, drink, and curl his hair, and say: "Blessed be the Omnipotent One who has caused me to forget my father's house." Whereupon the Holy One, blessed be He, rebuked ... him, saying: Your father mourns for

70 כדאיתא בגמרא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה ב"ר פי' פז, ג. ובתנחומא וישב ח.

71 ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה

על "ותישא אשת אדוניו את עיניה", המדרש חזר אל "יוסף יפה תואר": הוא היה כגיבור העומד ברחוב, מצייר את עיניו ומסדר את שערו, ואומרים לו: "אם אתה חזק כל כך, הנה דוב — לך והילחם בו". המאמר מביא זאת בהקשר לעיסוקו של יוסף בשערו.

Bereshit Rabbah 87:3 בראשית רבה פ"ז:ג

(איוב לד) לכן אנשי לבב שמעו לי מה היא אומנתו של הקב"ה? כי פועל אדם ישלם לו. ר' מאיר ור' יהודה ור' שמעון, ותשא אשת אדוניו את עיניה, מה כתיב למעלה מן הענין, ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה, לגבור שהיה עומד בשוק וממשמש בעיניו, ומתקן בשערו, ומתלה בעקיבו. אמר: לי נאה, לי יאי, נאה, גבור. אמרו ליה: אי את גבור, אי את יאי, הא דובא קמך קופצה :

His master's wife cast her eyes." "Therefore, men of heart, hear me" (Job 34:10) - what is the craft of the Holy One blessed be He? "For He pays a person for his action" (Job 34:11) - [as stated by] Rabbi Meir, Rabbi Yehuda, and Rabbi Shimon.84:7, where these Sages state what slanderous reports Joseph brought to Jacob about his brothers. The midrash there asserts that the challenges later faced by Joseph, including his encounter with Potiphar's wife, was punishment for his slandering his brothers. "His master's ... wife cast her

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

72 טעמו וראו

"טעמו וראו כי טוב ה'". המאמר מפרש זאת כמתיקות שעל האדם להגיע לטעום לאחר שלבו מתהפך.

Psalms 34:9 תהילים ל"ד:ט

טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי־טוֹב ה' אֲשֶׁר־יִגְבֹּר יִחְסֶה־כּוֹ:

O consider and see that the L-RD is good; Happy is the man that taketh refuge in Him.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לד, ט.

73 אז תתענג על הוי"ה

ישעיהו מבטיח למכבדי השבת: "אז תתענג על ה'". המאמר מביא זאת בהקשר לתענוג הבא במקום הנאות העולם.

Isaiah 58:14 ישעיהו נ"ח:יד

אֲזַ תִּתְעַנֵּג עַל־הַוַּיָּה וְהִרְפַּכְתִּיךָ עַל־[בְּמִתִּי] (במותי) אֶרֶץ וְהִאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי־פִי הַוַּיָּה דִּבֶּר:

Then shalt thou delight thyself in the L-RD, And I will make thee to ride upon the high places of the earth, And I will feed thee with the heritage of Jacob thy father; For the mouth of the L-RD hath spoken it.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

פסוקה 14

74 התפלה שהיא במקום הקרבנות

המילים כאן מצטטות את Berakhot 26a:17. הקטע מופיע למטה.

Berakhot 26a:17 ברכות כ"ו א"י

איפצא להו: טעה ולא התפלל מנחה, מהו שיתפלל ערבית שמים? אם תמצא לומר, טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שמים, משום דחד יומא הוא, דכתיב: "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד", אבל הכא תפלה במקום קרבן היא, וכיון דעבר יומו בטל קרבנו. או דילמא כיון דצלותא רחמי היא, כל אימת דבעי מצלי ואזיל.

The question was asked : How is it if one erred and omitted the afternoon Tefillah — shall he say it twice in the evening ? If thou thinkest thou canst answer [by quoting] "If one erred and omitted the evening Tefillah, he should say it twice in the morning," [that is different] because it is one day ; as it is written, "And there was evening and there was morning one day " (Gen. i. 5). But here the Tefillah is the substitute ... for the sacrifice, and the day

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות כו, א.

75 התפלה שהיא במקום הקרבנות

רבי יהושע בן לוי מלמד שהתפילות תוקנו כנגד קרבנות התמיד, ולכן המאמר מכנה את התפילה "במקום הקרבנות". (בהערת קה"ת נדפס 26a; הדברים מופיעים ב-26b).

Berakhot 26b:7 ברכות כ"ו ב"ז

יעקב תמן תפלת ערבית, שגאמר: "ויפגע במקום וילן שם", ואין "פגיעה" אלא תפלה, שגאמר: "ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בך"

Jacob instituted the evening Tefillah ; as it is said, "And he lighted [paga'] upon the place, and tarried there all night" (Gen. xxviii. 11) — "alighting" means prayer; as it is said, "Therefore pray not thou for this people, neither lift up cry nor prayer for them, neither make intercession [paga'] to .Me" (Jer. vii. 16)

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

פסוקה 15

76 ונגלה כבוד ה'

ישעיהו מנבא: "כבוד ה' יתגלה, וכל בשר יראו יחד". המאמר מציב זאת כתכלית הפיכת החושך לאור: כבוד ה' יתגלה למטה כפי שהוא למעלה.

Isaiah 40:5 ישעיהו מ"ה

ונגלה כבוד ה' וראו כל־בשר יחדו כי פי ה' דבר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken .it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 16

77 נר מצוה ותורה אור

"כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר". המאמר מפרש את הנר כעלייה מלמטה באמצעות המצוות, ואת האור כתורה הנמשכת מלמעלה, הבאה באמצעות הנר; צמד זה יסביר את המזוזה ואת נר חנוכה.

Proverbs 6:23 משלי ו:כ"ג

כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר:

For the commandment is a lamp, and the teaching is light,
;And reproofs of instruction are the way of life

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 17

78 שו"ה וביאור — ענין אותיות מה ענינם

הדברים מסבירים את מטרת החלק הזה: מאחר שלמעלה נאמר שהעולם נברא באמצעות אותיות הדיבור, כך שה"ש" נעשה לדבר נפרד, המאמר מראה כעת ששורש האותיות גבוה מאוד, ושהן הורדו כדי להיות לבוש.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת חנוכה כרך ב שלה, ב "דלעיל ביאר שע"י אותיות הדבור בע"מ נברא העולם נמשך שיהי היש דבר נפרד, ולכן מבאר שרש האותיות במקום גבוה מאד רק נשפלו להיות לבוש".

79 האותיות נחלקות במבטא ע"י ה' מוצאות

מובא בעניין חלוקת האותיות לפי חמשת מוצאות הפה.

הערת קה"ת

ראה בד"ה תקעו תר"ן ע' ... בענין התחלקות האותיות.

80 אין המוצאות כלי המבטא דומים לכנור

גם שם נאמר שהאותיות אינן כמו צירופים של צלילים ותנועות שמתחברים ונשמעים מכלי נגינה, וההבדל בין כלי נגינה לאותיות מוסבר שם בהרחבה.

הערת קה"ת

וכ"כ במאמרי אדה"צ ענינים ע' עו "אין ענינים כענין צירופי קולות ותנועות המצטרפי להשמע מכלי המוזיקע". ושם מבאר בארוכה ההפרש בין כלי ניגון לאותיות. וראה שם ע' שכב. המשל מכלי המוזיקע מובא גם בסה"מ תקס"ג ע' רח.

81 שהרי מאלהיך ומעצמך יוצאות

בהערה נאמר שנקודה זו, שהאותיות יוצאות מאלהיך, מוסברת שם.

הערת קה"ת

מבואר באוה"ת בשלח ע' שצא.

פסוקה 18

82 ויהי האדם לנפש חי

ה' נפח באפיו של האדם נשמת חיים, "ויהי האדם לנפש חיה". המאמר מפרש את "חיה" כמדרגת הנשמה שממנה באות האותיות.

Genesis 2:7 בראשית ב'ז

וייצר ה' אלקים את־הָאָדָם עֹפָר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

Then the L-RD G-d formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man be-came a living soul

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב, ז.

83 ות"א לרוח ממללא

נאמר שם שאפשר לומר שזהו צורת האותיות, ואילו חומר האותיות נמשך מהבל הלב.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת חנוכה שלה, ב "מ"מ י"ל זהו צורת האותיות אבל חומר האותיות נמשך מהבל הלב". במאמרי אדה"ז ענינים ע"ז מביא זה בשם כתבי הארז"ל שנפש מליאה אותיות וכמ"ש לנפש חי.

84 לרוח ממללא

אונקלוס מתרגם "נפש חיה" כ"רוח ממללא", ובכך מציג את הדיבור כסימן ההיכר של נשמת האדם. המאמר משתמש בכך כדי למקם את שורש האותיות בבחינת חיה.

Onkelos Genesis 2:7 תרגום אונקלוס על בראשית ב'ז:

וּבְרָא יי אֱלֹהִים יְת אָדָם עֶפְרָא מִן אֲדָמָתָא וּנְפֹחַ בְּאַפּוּהִי נְשָׁמָתָא דְחַיִּי וְהָיָה בְּאָדָם לְרוּחַ מִמְלָלָא:

Sifsei Chachomim Chumash, Metsudah Publications, 2009 (CC-BY-NC)

פסקה 19

85 ונשמת שדי תבינם

אליהוא אומר: "נשמת שדי תבינם". המאמר משתמש בפסוק כדי לזהות את הנשמה עם השגה שכלית.

Job 32:8 איוב ל"ב:ח

אֲכֹן רוּחִי־הָיָא בְּאָנוּשׁ וְנִשְׁמַת שְׁדֵי תְבִינָם:

But it is a spirit in man, And the breath of the Almighty, that giveth them understanding.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב לב, ח.

86 אלא שקבען בפה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ספר יצירה פ"ב.

87 שקבען בפה

ספר יצירה מתאר את עשרים ושתיים האותיות כחוקות בקול, חצובות בהבל ו"קבועות בפה בחמישה מקומות": אחה"ע, בומ"ף וכן הלאה. המאמר מפרש את הביטוי "קבועות בפה" כך שהפה רק מקבע את האותיות, שיצירתן היא בדרגה נעלית יותר.

Sefer Yetzirah 2:3 ספר יצירה ב'ג:

עשרים ושתיים אותיות יסוד חקוקות בקול חצובות ברוח קבועות בפה בחמשה מקומות אחה"ע בומ"ף גיכ"ק דטלנ"ת זסשר"ץ [בדפוס מנטובה נוסף במשנה זו: קשורות בלשון כשהלבת בגחלת, אחה"ע משמשת בסוף הלשון ובבית הבליעה, בומ"ף בין השפתים ובראש הלשון, גיכ"ק על שלישייתה של לשון נכרתת, דטלנ"ת בראש הלשון משמשת עם הקול, וסצר"ש בין השינים ולשון שכובה ושטוהה. וע"ז קאי פי' הרמ"ב:]

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain)

פסקה 20

88 שמט"ט קושר כתרים

הזהר אומר על חנוך, שנעשה "הנער" (המלאך מטטרון), שהוא מקבל מאה ברכות בכל יום ו"קושר קשרים לאדונו". המאמר מיישם זאת על העלאת תפילותיהם של ישראל בידי מטטרון.

Zohar I, 37b זח"א לו, ב

הערת קה"ת

ראה זח"א לו, ב. וראה הערת כ"ק אדמו"ר זי"ע בספר המאמרים תשי"ד בתחלתו. ובסה"מ תשי"ח ע' 202. ראה סה"מ תרל"ה ע' ר. באוה"ת שה"ש כרך ב ע' תלה מציין לכאן. ובסה"מ תרכ"ז (הוצאת תשי"ס) ע' רצד מביא קטע מכאן.

89 שדבור האדם הוא גשמי

הפרק בתניא העוסק בעלייתם של דברי תורה ותפילה לרום המעלות מצוטט כמקור להבחנה בין דיבורו הגשמי של האדם לבין העולמות הרוחניים.

Zohar I, 23b זח"א כג, ב

Zohar II, 201b זח"ב רא, ב

הערת קה"ת

ראה זח"א כג, ב. זח"ב רא, ב. וראה תניא פרק מ (נה, א). סה"מ תרכ"ו ע' קנד. סה"מ תרכ"ט ע' רכ. וראה גם אוה"ת תוריע ע' תקכד.

פסקה 21

90 התפלה היא בקשת יה"ר

ההערה מפנה למאמר זה מקונטרס אחרון על התפילה כבקשה של "יהי רצון", שיתהווה רצון.

הערת קה"ת

ראה קרי"א לתניא ד"ה להבין מ"ש בפע"ח. סה"מ תרכ"ז ע' תלג.

91 החכמה מחייבת . . אין יסורים בלא עון

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ילקוט שמעוני תהלים ס" כה ע"פ טוב וישר רמז תשב.

92 אין יסורים בלא עון

רבי אמי מלמד: "אין מיתה בלא חטא, ואין ייסורין בלא עון". המאמר מציג זאת כדבר שמכתיבה חכמה, חכמת התורה, והתפילה חורגת ממנו.

Shabbat 55a:17-18 שבת נ"ה א' י"ז-י"ח

אָמַר רַב אָמִי: אִין מִיתָה בְּלֹא חָטָא, וְאִין יִסּוּרִין בְּלֹא עוֹן. אִין מִיתָה בְּלֹא חָטָא — דְּכָתִיב: "הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָמוּת בִּן לֹא יֵשָׂא בְּעוֹן הָאָב וְאָב לֹא יֵשָׂא בְּעוֹן הַבֵּן צְדָקָת הַצַּדִּיק עָלֶיךָ תִּהְיֶה וְרָשָׁעַת הָרָשָׁע עָלֶיךָ תִּהְיֶה וְגו'". אִין יִסּוּרִין בְּלֹא עוֹן — דְּכָתִיב: "וּפְקָדוֹתַי בְּשֹׁכֵט פֶּשַׁעַם וּבִגְנָעִים עֲוֹנָם".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

93 כי הנה התפלה . . ורבו פשעיו

ההערה מציינת שהקטע מובא שם.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת פ' בהעלותך ע' תד.

94 נמשך רצה"ע . . ורבו פשעין

נאמר שם שהמשכה זו היא מ"בעל הרצון", שלמעלה מהרצון עצמו, והיא קשורה לארך אפיים של ה'; לכן נאמר: "אני מתפלל לבעל החוטם", כמו בפסוק "למעני אאריך אפי".

הערת קה"ת

באוה"ת פ' בהעלותך ע' תד "והמשכה זו מבחי' בעל הרצון שלמעלה מבחי' רצון כמו שיובן ממש" בת"א בד"ה בשלח פרעה בענין כמה ארך אפים כ"ו שהוא למעלה מעלה מבחי' רצון ונקי בעל הרצון וע"ז אמרו לבעל החוטם אני מתפלל כמ"ש למען שמי אאריך אפי ותהלתי אחטם לך ועמ"ש בלקו"ת בד"ה מה יפו פעמיך בנעלים" עכ"ל.

פסוקה 22

95 שארז"ל כשישראל אומרים יהא שמו הגדול מבורך

כאשר ישראל נכנסים לבתי הכנסת ולבתי המדרש ומשיבים "יהא שמיא רבא מברך", הקדוש ברוך הוא מניד בראשו ואומר: "אשרי המלך שמשבחים אותו כך בביטוי". המאמר מפרש את הנדת הראש כהמשכת הרצון העליון.

Berakhot 3a:14 ברכות ג' א"י

... ח"י ראשון, לא שעה זו בלבד אומרת כה, אלא בכל יום ויום, שלש פעמים אומרת כה. ולא זו בלבד אלא, בשעה שישאל נכנסין לקבית כנסיות ולקבית מדרשות ועונין "יהא שמיא הגדול מבורך", הקדוש ברוך הוא מנענע ראשו, ואומר: אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כה, מה לו לאב שהגלה את בניו, ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם.

Then he said to me, "My son, what sound didst thou hear in that ruin ?" I answered, "I heard a Bat Kol moaning like a dove, crying, 'Alas for My children for whose iniquities I destroyed My house, burnt My Temple, and exiled them among the nations !'" He said to me, "By thy life and the life of thy head, not only at this hour does it so cry, but thrice daily it exclaims thus. Moreover, whenever the Children of ... Israel enter their Synagogues and Houses of

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות ג, א. נתבאר בארוכה בלקו"ת פ' שלח מח, ב. נ, א. פ' חוקת טז, ב. דרך מצותיך טז, א. קכד, א. ועוד.

פסוקה 24

96 דאורייתא מחכמה נפקת

על הפסוק "ואנשי קודש תהיון לי" אומר הוזהר ש"התורה יוצאת מן החכמה", מהמקום הנקרא "קודש", והחכמה — מהמקום הנקרא "קודש הקודשים". המאמר משתמש בכך כדי להעמיד את התורה במדרגת החכמה, מתחת לאותיות, ששורשן בכתר.

Zohar II, 121a זח"ב קכא, א

הערת קה"ת

זח"ב קכא, א. וראה שם פה, א.

97 דאורייתא מחכמה נפקת

על הפסוק "שמע בני מוסר אבירך" אומר רבי יצחק ש"התורה יצאה מן החכמה העליונה", רבי יוסי אומר שמקורה בבינה, ורבי יהודה מסיק שהיא

כוללת את שתייהן. בהערת קה"ת מצוין שזהו מקור נוסף לדברים.

Zohar, Yitro 21:378-22:389 ספר זוהר, יתרו כ"א:שע"ה-כ"ב:שפ"ט According to R. Judah, "father" represents Wisdom (Hokhmah) and "mother" Understanding (Binah). Said R. Judah: 'Both interpretations mean one and the same thing, for we have been taught that the Torah emanated from the Supernal Wisdom.' R. Jose said that the Torah emanated from Understanding, for it says: "to perceive the words of . understanding" and "forsake not the Torah of thy mother

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

98 והאותיות שרשן למעלה בבחי' כתר

הוא מעלה שאלה: במאמר תורה אור "לסוסתי" נאמר שדיבור התורה מושרש בחכמה העליונה, ואילו בקריעת ים סוף נדרשה שתיקה, משום שהגילוי היה מכתר.

הערת קה"ת

באוה"ת יתרו ע' תשצג הקשה "וצ"ע בד"ה לסוסתי בתו"א פ' בשלח אומר הדבור תורה שרשו מחכמה עילאה סוסין דוכרין ובק"ס צ"ל ואתם תחרישון לפי שהגילוי מכתר" ע"ש. בהמשך מזהה זו תר"מ סעי' ה' ע' קה: "ולכן נשפלו להיות לכוש שבהם יתגלה אור התורה". ע"ש.

99 ואותיות מלשון אתא

"הצופה אמר: בוקר בא" ("אתא"). המאמר קושר בין "אתון", אותיות, לבין המילה הזאת המציינת ביאה, ולכן מפרש את האותיות כצינורות להמשכת השפע.

Isaiah 21:12 ישעיהו כ"א:י"ב

הערת קה"ת

ישע"י כא, יב. ראה במאמרי אדה"ז ענינים ע' סו שלשון אותיות הוא לשון התרגום. בכמה מקומות מובא שהוא מלשון "אתא בוקר" ע"פ ישע"י כא, יב. או מלשון "ואתה מרכבות קודש", "אותיות שאלוני". בד"ה ושבתי בשלום תשמ"ה סעי' יא (נדפס בסה"מ מלוקט ח"ב ע' קסד) הערה 85 מציין לכאן ומוסיף: סה"מ תקס"ג ח"א ע' שיא. אוה"ת [ויצא] קצה, ב בשולי הגיליון. אוה"ת בשלח ס"ע שצא ובכ"מ. ראה שלי"ה ג, ב.

100 והנה התורה נתלכשה . . שבהן ועל ידן נמשך להיות התורה

ההערה אומרת שהקטע הזה מצוטט שם.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת נ"ך כרך ב' ע' תתקו. המשך מזהה זו תר"מ ע' קה.

פסוקה 25

101 כאשר יאמר משל הקדמוני

דוד אומר לשאול: "כמו שאומר הפתגם הקדום: מרשעים יוצאת רשעות". המאמר מפרש את הביטוי "משל הקדמוני" כ"משלו של הקדמון" — התורה.

I Samuel 24:14 שמואל א כ"ד:יד

כְּאִשֶּׁר יֹאמַר מִשַּׁל הַקְּדָמוֹנִי מִרְשָׁעִים יֵצֵא רָשָׁע וְיָדִי לֹא תִהְיֶה בָּהּ:

As saith the proverb of the ancients: Out of the wicked cometh forth wickedness; but my hand shall not be upon thee.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמואל-א כד, יד.

102 שהתורה נקראת בשם משל הקדמוני

שם מוסבר שהתורה נקראת "משל הקדמוני" מפני שהקדמון של העולם הוא אור אין סוף עצמו: הן האור המקיף והן האור הממלא את העולמות מתייחסים לעולמות, ואילו עצמותו אינה שייכת כלל לגדר העולמות.

Makkot 10b:3-4 מכות י"ב:ג-ד

רבי שמעון בן לקיש פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא: "וְאֶשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹקִים אָנָּה לִידּוֹ וגו'", "כְּאֶשֶׁר יֹאמַר מֶשֶׁל הַקְּדָמִי מְרַשְׁעִים יֵצֵא רָשָׁע וגו'", בְּמָה הַכְּתוּב מְדַבֵּר - בְּשֵׁנֵי בְנֵי אָדָם שֶׁהָרְגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ, אֶחָד הָרַג בְּשׁוֹגֵג וְאֶחָד הָרַג בְּמִזִּיד, לָזֶה אֵין עֲדִים וְלָזֶה אֵין עֲדִים. הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְזַמֵּן לְפִנְיָךְ אֶחָד, זֶה שֶׁהָרַג בְּמִזִּיד יוֹשֵׁב תַּחַת הַסּוּלָם, וְזֶה שֶׁהָרַג בְּשׁוֹגֵג יוֹרֵד בַּסּוּלָם, וְנִפְלַע עָלָיו וְהָרְגוּ, זֶה שֶׁהָרַג בְּמִזִּיד - נִהָרַג, וְזֶה שֶׁהָרַג בְּשׁוֹגֵג - ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה לקמן צח, ב. ראה אוה"ת פ' וארא ע' קנב שמציין לרש"י במס' מכות י', ב שהיא התורה שהיא משל של הקב"ה שהוא קדמונו של עולם.

103 שהתורה נקראת בשם משל הקדמוני

רש"י מסביר ש"משל הקדמוני" הוא התורה, "משלו של הקדוש ברוך הוא, שהוא קדמונו של עולם". אור התורה, המצוטט בהערת קה"ת, מפנה לרש"י זה כמקור לפירושו של המאמר.

Rashi on Makkot 10b:3:1 רש"י על מכות י"ב:ג:א'

והאלקים אנה לידו - זהו שאמר הכתוב כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע משל הקדמוני היא התורה שהיא משל הקב"ה שהוא קדמונו של עולם והיא אמרה מרשעים יצא רשע והיכן אמרה והאלקים אנה לידו והיא הקב"ה ממציא מכשול לאדם לחטוא אלא ע"י שהיו שניהם רשעים ההורג והנהרג היה חייב גלות ואין עד בדבר והוא לא גלה והנהרג היה חייב מיתה ואין עד בדבר ולא נהרג לפיכך הקב"ה מומנן לפונדק אחד כו':

Vilna Edition (Public Domain)

פסקה 26

104 וביד הנביאים אדמה

"דיברתי אל הנביאים והרביתי חזונות, וביד הנביאים אדמה". המאמר מפרש זאת כאמירה שהנבואה משיגה רק את דמותו של ה'.

Hosea 12:11 הושע י"ב:יא

וְדִבַּרְתִּי עַל־הַנְּבִיאִים וְאֶנְכִּי חֲזוֹן הִרְבֵּיתִי וּבִיד הַנְּבִיאִים אֲדָמָה:

I have also spoken unto the prophets, And I have multiplied visions; And by the ministry of the prophets have I used similitudes.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

הושע יב, יא.

105 וחז"ל המשילו מראה הנבואה לאספקלריא

התלמוד מלמד שכל הנביאים הביטו דרך מראה (אספקלריה) שאינה מאירה, ואילו משה הביט דרך מראה המאירה. המאמר משתמש בדימוי הזה כדי להראות שהנבואה רואה רק דמות.

Yevamot 49b יבמות מ"ט ב

הערת קה"ת

יבמות מט, ב.

פסקה 27

106 כי לא יראני

ה' אומר למשה: "לא תוכל לראות את פניי, כי לא יראני האדם וחי". המאמר מביא פסוק זה כדי להראות שה' עצמו, שלמעלה מכל דימוי, אינו ניתן להשגה.

Exodus 33:20 שמות ל"ג:כ'

וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנַי כִּי לֹא־יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחַי:

And He said: 'Thou canst not see My face, for man shall not .see Me and live

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לג, כ.

107 וכמשארז"ל

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

במד"ר ט"פ נשא.

108 כי לא יראני כו' וכמשארז"ל

בסוף פרשת נשא דורש המדרש את הפסוק "כי לא יראני האדם וחי": רבי עקיבא אומר שאפילו החיות הנושאות את הכיסא אינן רואות את הכבוד, וכן עזאי מוסיף שאפילו מלאכי השרת, שחייבים נצחיים, אינם רואים אותו. המאמר רומז לכך שה' עצמו הוא למעלה מכל דימוי.

Bamidbar Rabbah 14:22 במדבר רבה י"ד:כ"ב

109 וידבר שלשת אלפים משל

"ידבר שלוש אלפים משל, ויהי שירו חמישה ואלף". המאמר מפרש את המשלים כהסברים שנתן שלמה למשמעותן הרוחנית של הלכות התורה.

I Kings 5:12 מלכים א' ה':י"ב

וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מִשָּׁל וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וָאַלֶּף:

And he spoke three thousand proverbs; and his songs were a thousand and five

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מלכים-א ה', יב. ראה ספר המאמרים ת"ש ע' 103. וראה באוה"ת כאן שלה, ב שכתב "נמצא מבאר כאן שהאותיות שהן הכלים כשרשן גבוה מהאור, ולעיל אמר דעיקר בריאת היש הוא מן האותיות, צ"ל רק כשרשן גבוהים יותר אבל בהתלבשותן למטה ע"י רבוי בחי' הם למטה מהחכמה" ע"ש.

110 על כל דבר מד"ת

רב המנונא דורש את הפסוק "וידבר שלוש אלפים משל": שלמה נתן שלוש אלפים משלים לכל עניין ועניין בתורה. המאמר רואה במשלים אלה את המשמעויות הרוחניות של הלכות התורה.

Eruvin 21b:21 עירובין כ"א ב:כ"א

אָמַר רַב הַמְּנוּנָא, מֵאֵי דְכִתְבִּיב: "וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מִשָּׁל וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וָאַלֶּף" — מְלַמֵּד שְׁאָמַר שְׁלֹמֹה עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁל תּוֹרָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מִשָּׁל, עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁל סוּפְרִים חֲמִשָּׁה וָאַלֶּף טַעְמִים.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

111 שלשת אלפים משל

"וידבר שלוש אלפים משל". המאמר מפרש את המספר שלוש אלפים דרגות רוחניות ששלמה השיג.

I Kings 5:12 מלכים א ה:י"ב

וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמש אלף:

And he spoke three thousand proverbs; and his songs were a thousand and five.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

112 שלשת אלפים מדרגות

ההערה מפנה לקטע מאוחר יותר בתורה אור העוסק בשלוש אלפים המדרגות; העניין לא הובהר כאן, ולכן תוכנו אינו מתואר.

הערת קה"ת

ראה לקמן קכ"ב, ב. ובאוה"ת שם.

113 וכולם אינן רק בחי' משל

מצוטט בעניין שכל המדרגות הללו אינן אלא משל.

הערת קה"ת

ראה בהדרן על הרמב"ם תשמ"ט הערה 31.

114 ארז"ל דוד הע"ה היה מחבר

שם מובא מאמר ספר הבהיר (בנוסח אחר: מעיין החכמה), שדוד המלך היה מחבר את התורה שלמעלה עם הקדוש ברוך הוא; ומוסבר שגם התורה שלמעלה עשויה מהמשכיות, אך מסוג אחר לגמרי.

הערת קה"ת

ספר הבהיר מובא בלקו"ת פ' שלח נא, א. בדרך מצותיך עה, ב מציין לזח"ג רכב, ב (כנראה זהו ציון המו"ל הראשון). וכ"ה באוה"ת נ"ך כרך ב ע' תקיד. ראה ספר הבהיר סי' קצו.

115 היה מחבר תורה של מעלה בהקב"ה

"הבהיר" אומר על דוד, שלמד תורה ביום ובלילה, ש"היה מחבר תורה של מעלה", שכן בכל פעם שאדם לומד תורה לשמה, התורה של מעלה מתחברת לקדוש ברוך הוא. המאמר מסביר זאת כהמשכיות אלוותיות התורה מאור אין סוף.

Sefer HaBahir 196 ספר הבהיר קצ"ו

... הואיל ולא יכלתי לו, לא יגורר רע (שם ה' ה), ובמה יכל לו דוד, בגרסתו, שלא היה שותק לילה ויום, והיה מחבר תורה של מעלה, כי כל שעה שאדם לומד תורה לשמה התורה של מעלה מתחברת להקב"ה, והיינו דאמרינן לעולם ילמוד אדם תורה ואפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ומאי ניהו תורה דאמרת, היינו כלה שמקושטת ומעוטרת ומוכללת בכל המצות, והיא אוצר התורה, והיא ארוסתו של הקדוש ברוך הוא דכתיב (דברים ל"ג ד) תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, אל תקרי מורשה אלא מאורסה. הא כיצד ...

Torat Emet Sefer HaBahir (Public Domain)

116 אשר יעשה אותם האדם

"ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם". המאמר מפרש את "יעשה אותם" במשמעות של "יעשה אותם" — ייצור

אותם: האדם יוצר את התורה.

Leviticus 18:5 ויקרא י"ח:ה'

ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני

Havayah

Ye shall therefore keep My statutes, and Mine ordinances, which if a man do, he shall live by them: I am the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ויקרא יח, ה.

117 מעלה אני עליהם כאלו עשאוני

על "ועשיתם אותם" אומר הזוהר שמי שמתאמץ לקיים את המצוות משלים את השם הקדוש, כשם שדוד, שהלך בדרכי התורה, "עשה שם" כביכול למעלה. הערת קה"ת מביאה זאת בקשר לאמירה "כאילו עשיתוני".

Zohar III, 113b זח"ג קיג, ב

Vayikra Rabbah 35:6 ויקרא רבה ל"ה:ו'

הערת קה"ת

זח"ג קיג, ב. וראה ויק"ר לה, ו.

118 מעלה אני עליכם כאלו עשאוני

על "ועשיתם אותם" אומר המדרש שמי שמקיים את התורה נחשב כאילו עשאם, ואף כאילו עשה את עצמו. (בהערת קה"ת מצוין פרק ל"ה, משנה ו; לפי מספור ספריא, הקטע הוא ל"ה, משנה ז.)

Vayikra Rabbah 35:7 ויקרא רבה ל"ה:ז'

119 ותורה אור

"כי נר מצוה ותורה אור". המאמר מסביר מדוע התורה נקראת "אור": היא מאירה את אור אין סוף, אך רק באמצעות נר המצווה.

Proverbs 6:23 משלי ו:כ"ג

כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר:

For the commandment is a lamp, and the teaching is light, And reproofs of instruction are the way of life

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

120 שיש אויר סביב האור

שם מסביר אדמו"ר הזקן שכלל שההסתר עמוק יותר, כך נדרש אור גדול יותר: בבית די בנר, אך במרתף, שבו האוויר סמיך, נדרש אור גדול, ולהבה קטנה עלולה לכבות מחמת גסות האוויר.

הערת קה"ת

ראה לקו"ת סה, סע"ד. אתהלך לאזניא עי צט. סה"מ תרע"ח עי ש"ז.

121 אין כופין כלי ע"ג הנר בשבת

אותה הלכה בדבר הפיכת כלי מעל הנר נזכרת גם שם.

הערת קה"ת

בדרך מצותיך עה, ב. ובאוה"ת ויקרא כרך ב ע' תקכ מציין "כמ"ש המג"א ססי רע"ז סק"ט". וכ"ה בשו"ע אדה"ז שם.

122 שאויר — אותיות אור י'

על "יהי אור" אומר הזוהר שהאין סוף פרץ את האוויר העליון הנסתר שלו וגילה נקודה אחת, יו"ד; כאשר היו"ד התפשטה, מה שנותר מאותו אוויר

נסתר היה אור. המאמר מתבסס על כך: אוויר הוא אור עם יו"ד נסתרת, מקור האור.

Zohar I, 16b זח"א טז, ב

Zohar III, 245b זח"ג רמה, ב

הערת קה"ת

זח"א טז, ב. זח"ג רמה, ב. פרדס שער עה"כ ערך אויר. ראה לקו"ת פי פנחס עז, א. מובא באוה"ת בראשית א, א. נתבאר בארוכה בד"ה יונתי תר"מ ח"ב עי תפה "פיי שהוא שרש ומקור בחי"ד שהיו"ד הוא בחי העלם אור שבא ליד גילוי אח"כ, והאויר הוא מקורו שבא ונמשך משם". ראה סידור עדר, א. אוה"ת תוריע כרך ב עי תקכ. סה"מ תרל"ה עי קצז. בלקו"ת במדבר ו, א מציין לכאן.

123 שהאויר הוא מקור האור

ההגהה מפנה לתוספות על חולין 127a, בעניין יצורים החיים באור (אש) ובאוור, שכל אחד מהם ימות אם יעבור לתחומו של האחר, וכן ללקוטי תורה, חוקת 58c.

Chullin 127a:11-13 חולין קכ"ז א:י"א-י"ג

יש לך בריות גדולות באור ויש לך בריות גדולות באויר שבאור אילמלי עולות לאויר מיד מתות שבאויר אילמלי יורדות לאור מיד מתות מה רבו מעשיך ה' תנו רבנן כל שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה אמר ר' זירא מאי קראה (תהלים מט, ב) האוינו כל יושבי חלד אמר רב הונא בריה דרב יהושע ביכרי דנרש אינן מן הישוב

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

הערת קה"ת

"עי בתוס' חולין קכו, א בריות באור כו' באויר כו' שבאור אלמלא עולות באויר כו' שבאויר אלמלא יורדות, לקו"ת ביאור חקת נח, ג" — הגי"ה על גליון תו"א מחסיד. ראה ספר הערכים-חב"ד כרך ב ערך אויר טור רכב בענין אויר הדק.

פסקה 33

124 להאיר אור התורה

מצוטט בעניין האופן שבו המצוות גורמות לאור התורה להאיר.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת תרומה עי א'שעח.

125 כל המצוות נק' בשם צדקה

הקטע מסביר שהתורה מתקיימת באמת רק בזכות המצוות, השומרות על אורה ומקיימות אותו; הצדקה היא הביטוי הכללי והכולל של כל המצוות ועושה דירה לאור אין סוף, ולכן "כל האומר אין לו אלא תורה" — אפילו תורה אין לו.

הערת קה"ת

ראה גם לקו"ת ראה כג, ג. שה"ש לח, א. ובכ"מ. ד"ה וידבר כו' וארא אל אברהם תשי"ד.

126 וצדקה תהי לנו

משה אומר לישראל ששמירת "כל המצווה הזאת" תהיה להם לצדקה. המאמר מפרש זאת ככינוי לכל המצוות בשם צדקה.

Deuteronomy 6:25 דברים ו:כ"ה

וְצִדְקָה תִּהְיֶה־לָּנוּ כִּי־נִשְׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִפְנֵי Havayah אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר צֻוֵּנוּ:

And it shall be righteousness unto us, if we observe to do all this commandment before the L-RD our G-d, as He hath commanded us

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, כה.

פסקה 34

127 להחיות רוח שפלים

ה' אומר שהוא שוכן עם מי שרוחם נשברה ושפלים ברוחם, "להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים". המאמר מחיל את הדברים על הצדקה למטה ועל השפע שהיא מעוררת למעלה.

Isaiah 57:15 ישעיהו נ"ז:ט"ו

כִּי כֹה אָמַר יְהוָה וְנִשְׁאַ שְׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשַׁכֵּן וְאֶת־דָּכָא וְשַׁפְלֵי־רוּחַ לְהַחְיֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְלַהַחְיֹת לֵב נִדְכָּאִים:

For thus saith the High and Lofty One That inhabiteth eternity, whose name is Holy: I dwell in the high and holy place, With him also that is of a contrite and humble spirit, To revive the spirit of the humble, And to revive the heart of the contrite ones

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

128 דקמיה כולא כלא חשיב

הזוהר אומר שפלני ה' "הכול נחשב לאין". המאמר לומד מכך שכל הנבראים הם "שפלים ועניים" ביחס אליו.

Zohar, Introduction 20:188-22:199 ספר הזוהר, הקדמה כ"קפ"ח-

כ"ב:קצ"ט

פסקה 35

129 כל האומר אין לי אלא תורה

בהוראה של רבי יוסי מסיקה הגמרא שמי שאומר שאין לו אלא תורה "אין לו אפילו תורה", שכן רק מי שמקיים את המצוות לומד באמת. המאמר מסביר שללא חסד, אור התורה אינו מאיר לו.

Yevamot 109b:4-5 יבמות ק"ט ב:ד-ה'

עֲרַבִּי שְׁלֻצִיּוֹן — דְּעֲבָדִי שְׁלוּף דּוּץ. תּוֹקֵעַ עֲצָמוֹ לְדָבָר הֶלֶכָה — דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסִי אָמַר: כָּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ תוֹרָה — אֵין לוֹ תוֹרָה. פְּשִׁיטָא! אֱלָא: כָּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ אֱלָא תוֹרָה — אֵין לוֹ אֱלָא תוֹרָה. הָא נָמִי פְּשִׁיטָא! אֱלָא דְאִפְּלִיג תוֹרָה אֵין לוֹ. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב פִּפְא, אָמַר קָרָא: "וְלַמִּדְתָּם וְעֲשִׂיתֶם" — כָּל שִׁישְׁנוּ בְּעִשְׂיָה וְשִׁנוּ בְּלִמְיָדָה, כָּל שִׁאֵינוּ בְּעִשְׂיָה אֵינוּ בְּלִמְיָדָה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

יבמות קט, ב.

130 אמשיך רוח ואיתי רוח

בהסבר הפסוק "ואהבת" אומר הזוהר שהכול תלוי ברצון: "רוח מושכת רוח ומביאה רוח", כפי שגרמו באיוב לד, יד. המאמר מפרש את שני הפעלים כשני שלבים: תחילה מגיעים למקור האותיות, ולאחר מכן ממשיכים את אור אין סוף אל תוך התורה.

Zohar II, 162b זח"ב קסב, ב

הערת קה"ת

זח"ב קסב, ב.

פסוקה 36

131 ואהבת בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך

"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". המאמר רואה במילים אלה, הכתובות במוזוה, את העלאת כל מה שהאדם הוא ויש לו אל ה'.

Deuteronomy 6:5 דברים ו':ה'

וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 37

132 בכל ממונך

הגמרא מסבירה ש"בכל לבבך" פירושו בשני יצריך, ו"בכל מאדך" פירושו "בכל ממונך". המאמר מיישם זאת על המוזוה, שמעלה את רכושו של האדם לאהבת ה'.

Berakhot 54a:6 ברכות נ"ד א':ו'

חייב אדם לברך על הרעה קשם שמברך על הטובה, שנאמר: "וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ". — "בְּכָל לִבְּךָ" — בשני יצריך, בְּיָצֵר טוֹב וּבְיָצֵר רָע. "וּבְכָל נַפְשְׁךָ" — אִפְּיֵלוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ. "וּבְכָל מְאֹדְךָ" — בְּכָל מְמוֹנְךָ. דָּבָר אַחֵר: "בְּכָל מְאֹדְךָ" — בְּכָל מְדָה וּמְדָה שֶׁהוּא מוֹדֵד לָהּ הוּי מוֹדָה לוֹ.

A man is in duty bound to utter a benediction for the bad even as he utters one for the good ; as it is said, "And thou shalt love the L-rd thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might" (Deut. vi. 5) — "with all thy heart," i.e. with thy two impulses, with the good and the evil impulse ; "with all thy soul," i.e. even if He take thy soul; ... "with all thy might," i.e. with all thy wealth. Another

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות נד, א.

133 כאדם החובב . . לקרב אליו ית'

הפסוק מובא כדי להמחיש כיצד יד ימין מחבבת ומקרבת את הבאים להתקרב אל ה'.

הערת קה"ת

ראה ביאורי זהר ל"כ"א אדמו"ר הצמח צדק פ' יתרו ע' רמג.

134 מימינו אש דת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ברכה לג, ב.

135 מימינו אש דת למו

ברכת משה מתארת את ה' בא מסיני, "מימינו אש דת למו". המאמר מביא פסוק זה כדי להראות שהתורה היא אש הבאה מן הימין.

Deuteronomy 33:2 דברים ל"ג:ב'

וַיֹּאמֶר ה' מְסִינִי בָּא וְזָרַח מִשְׁעִיר לְמוֹ הוֹפִיעַ מִהָר פֶּאֶרֶן וְאֶתָּה מִרְבֶּבֶת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דֵּת לְמוֹ:

And he said: The L-RD came from Sinai, And rose from Seir unto them; He shined forth from mount Paran, And He came from the myriads holy, At His right hand was a fiery law unto them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

136 כי מזוזה היא בחי' העלאה . . כל הבא לקרב אליו ית'

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Or HaTorah.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת דברים כרך ו ע' ב'רפ"ב וז"ל "והנה מ"ש כי המזוזה היא העלאה זה כמשנת"ל ססעי ה [נדפס באוה"ת ואתחנן ע' שנג] בשם השושן סודות שהיא להעלות נז"ה לחו"ג ומשם לכ"ע, ועיין בסידור שער החנוכה סד"ה להבין שורש ענין מזוזה מימין גבי ומעתה הנה יובן שורש ענין משארז"ל דמזוזה מימין, שם פ"י זה איך שהיא העלאה לבחי' כתר עליון כמ"ש השו"ס, ואיך שע"כ נמשך משם בחי' א"י"מ במצות מזוזה שנקרא שומר לשמור את האדם וכל רכושו מהזיק קטרוג החיצונים" עכ"ל שם. בסה"מ תרל"ה כרך א ע' יג: "בת"א בד"ה מזוזה מימין פ"י מזוזה מצות העלאת האותיות לשרשם בחי' אור, ועי"ז נמשך אור התורה שזהו גר חנוכה".

פסוקה 38

137 טורא דפרודא

הזוהר מציב ניגוד בין "הרי בשמים", הדרגות הקדושות שלמעלה, לבין "הרי הפרוד" שמתחתיהן, שבהם, כמו בפסוק "ומשם פרד" (Genesis 2:10), האחדות מתחלפת בפרוד. המאמר מחיל את המונח על רשות הרבים, התחום של "הרבים".

Zohar I, 158a זח"א קנח, א

הערת קה"ת

זח"א קנח, א.

פסוקה 39

138 רישי דעשו בעטפא דיצחק

הערת קה"ת מפנה ל Genesis 50:13 למילים האלה.

Genesis 50:13 בראשית נ"ג:י"ג

וַיֵּשְׂאוּ אוֹתוֹ בָּנָיו אֶרְצָה כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בְּמַעְרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֶּלֶה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשְּׂדֵה לְאַחֲזָתָהּ קִבְּר מֵאֵת עֶפְרָן הַחֲתִי עַל־פְּנֵי מִמְרָא:

For his sons carried him into the land of Canaan, and buried him in the cave of the field of Machpelah, which Abraham bought with the field, for a possession of a burying-place, of Ephron the Hittite, in front of Mamre.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תרגום יונתן בן עוזיאל בראשית נ, יג.

139 רישיה דעשו בעטפא דיצחק

התרגום מספר שכאשר עשו מנע את קבורת יעקב, חושים בן דן כרת את ראשו, שהתגלגל אל המערה ונח בחיקו של יצחק. המאמר משתמש בדימוי הזה כדי לתאר את שורשן של שבעת העמים בגבורה, בצד שמאל.

Targum Jonathan on Genesis 50:13 תרגום יונתן על בראשית נ"ג:י"ג

... פְּלִגּוֹת מַעְרַת כְּפִילְתָּא וּמִן יָד רְמִי לְחוּשִׁים בֶּר דָּן וְנִטְל סִיפָא וְקִטַּע רִישִׁה דְּעִשׂוּ רִישִׁעָא וְהָוָה רִישִׁה דְּעִשׂוּ מִתְגַּלְגַּל עַד דְּעַל לְגֹ מַעְרַתָא וְאַתְנַח בְּגוֹ עִיטְפִיה דִּיצְחָק אַבִּי וְגוֹפִיָּה קִבְּרוּ בְּנֵי דְּעִשׂוּ בְּחֻקֵּל כְּפִילְתָּא

וְכֵן קָבְרוּ יְמִיהַּ בְּנוֹי לְעֵקֶב בְּמַעַרְתַּי חָקֵל כְּפִלְתָּא דִּיזְבוּן אֲבָרְהָם יִתְּ
חָקֵל לְאַחֲסֵנָת קְבוּרָתָא מִן עֶפְרוֹן חֲתָאָה עַל אֲנָפִי מִמָּרָא

But when his sons had brought him into the land of Kenaan,
and the thing was heard by Esau the Wicked, he journeyed
from the mountain of Gebala with many legions, and came
to Hebron, and would not suffer Joseph to bury his father in
the Double Cave. Then forthwith went Naphtali and ran, and
went down to Mizraim, and came in that day, and brought
the Instrument that Esau had written for Jakob his brother in
the controversy of the Double Cave. And immediately he
... beckoned to Hushim the

Targum Jonathan on Genesis (Public Domain) • The Targum of Jonathan
ben Uzziel, trans. J. W. Etheridge, London, 1862 (Public Domain)

140 וזהו שארז"ל . . עלמא אמאי קא מקיים

ההערה מצינת שגם שם נדונה תורה זו.

הערת קה"ת

ראה גם ד"ה זה באוה"ת ענינים ע' לא. אנדנא הוא בחי' תרגום:

141 לאחר שמתארים כיצד קללתו של כל יום גדולה מזו של היום הקודם,
הגמרא שואלת על מה העולם מתקיים, ומשיבה: על הקדושה שבסדר
הלימוד ועל אמירת "יהא שמיא רבה מברך" לאחר האגדה. המאמר מפרש
זאת כהפיכת החושך לאור.

Sotah 49a:8 סוטה מ"ט א:ח'

וְאֵלָא, עֲלָמָא אֲמַאי קָא מְקַיִם? אֲקֻדְשָׁה דְּסִידְרָא, וְאִיִּיהָ שְׁמִיָּה רַבָּא
דְּאַגְדָּתָא, שְׁנַאֲמַר: "אֲרִיץ עִיפְתָּה כְּמוֹ אֶפֶל צִלְמוֹת וְלֹא סְדָרִים", הָא יֵשׁ
סְדָרִים — תּוֹפִיעַ מְאֻפֵּל.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

142 שכל התלמוד הוא בלשון תרגום

בקטע זה נדרש "ויחזוי" כלשון תרגום, בחינת "אחורי": הם ראו והשיגו רק
את בחינת אלקים, כפי שנאמר "כי שמש ומגן הוי' אלקים".

הערת קה"ת

ראה לקמן עח, ג.

143 ותרגום הוא בחי' אחוריים דקדושה

מובא כמקור לכך שהתרגום הוא בחינת "אחוריים" של הקדושה.

הערת קה"ת

ראה מאו"א אות ת' סעיף נה. וראה באוה"ת נ"ך כרך ב ע' איקד וע' איקז
שמביא לזח"ב רו, א. ובמק"מ שם שלה"ק ותרגום בחי' פנים ואחוריים.
באוה"ת נ"ך כרך ב ע' תתקד הקשה איך תרגום הוא ק"נ הרי התרגום מבאר
התורה [ראה לקו"ת שה"ש יג, ד].

144 ותרגום הוא בחי' אחוריים דקדושה

הזוהר מלמד שכאשר קוראים בתורה נשמע קול אחד בלבד, וכך גם
בתרגום, שהוא ביחס לקריאת התורה כמו הקליפה ביחס לגרעין. אור
התורה, המובא בהערת קה"ת, מביא את הקטע הזה כדי להציג את התרגום
כ"אחוריים" של הקדושה.

Zohar, Vayakhel 17:218-227 ספר הזוהר, ויקהל י"ז:ר"ח-רכ"ז

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Torah Ohr: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Torat Emet 363 (Public Domain); מקורות מצוטטים, דרך; Sefaria Edition. Translated by R. Francis Nataf, 2019 (CC0); Maginei Eretz: Shulchan Aruch Orach Chaim, Lemberg, 1893 (Public Domain); Wikisource Shulchan Aruch (CC-BY-SA); Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) (Public Domain); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Mishnah Torah, Yod ha-hazakah, trans. by Simon Glazer, 1927 (Public Domain); Midrash Rabbah -- TE (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain); Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain); Midrash Tanhuma-Yelammedenu, trans. Samuel A. Berman (CC-BY); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Sifsei Chachomim Chumash, Metsudah Publications, 2009 (CC-BY-NC); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Vilna Edition (Public Domain); Torat Emet Sefer HaBahir (Public Domain); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA); Targum Jonathan on Genesis (Public Domain); The Targum of Jonathan ben Uzziel, trans. J. W. Etheridge, London, 1862 (Public Domain).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: /likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מזים חנימי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך /likuteitorah.com/he/torah-ohr/mikeitz/14/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק